

Onze taal 10

2015

‘Wat heb je open?’

Standaardzinnetjes
als smeermiddel

“Een joggende djellaba”:
de wendbaarheid
van woorden

Sprookjesachtige
paddestoelnamen

Spellinggidsen vernieuwd, en Van Dale ook

Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
ma-vr 9.30-12.30 uur (€ 0,80 per
minuut); e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
29.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.
De redactie regelt overnamerechten
van illustraties zo zorgvuldig mogelijk.
Wie toch meent aanspraken te kunnen
maken, verzoeken wij contact op te
nemen met de redactie.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureauredactie
Saskia Aukema
Raymond Noë
Eva van Wijk
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Ann De Craemer, Frank Dam,
Gaston Dorren, Ype Driessen, Matthias
Giesen, Jan Erik Grezel, Joop van der
Horst, Frank Jansen, Josje van Koppen,
Hein de Kort, Jan Kuitenbrouwer, Sterre
Leufkens, Berthold van Maris, Marten
van der Meulen, Folkert van der Meulen
Bosma, Guus Middag, Marc van Oosten-
dorp, Riemer Reinsma, Ewoud Sanders,
Nicoline van der Sijs, Matthijs Sluiter,
Erik van der Spek

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos

Vaste adviseurs
Lexicografie en woordgeschiedenis:
Ton den Boon, Ewoud Sanders;
taalverandering: Joop van der Horst;
etymologie: Marlies Philippa, Nicoline
van der Sijs; woordenboeken en
idioom: Riemer Reinsma

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen, vice-
voorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
lic. M. (Martine) Tanghe
drs. L. (Livia) Verstegen

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, Suriname, Aruba,
Curaçao en Sint-Maarten € 35,- per
jaar; België € 35,- + € 3,50 porto
extra; andere landen € 49,50 per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 35,-; in com-
binatie met 'papieren' abonnement
€ 50,-.
Prijs collectief abonnement: op aan-
vraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,- per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap
is *Onze Taal* ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

“

De snelste manier om
een taalkundige uit een
gezelschap te jagen
bestaat uit het aansnijden
van een onderwerp als
spelling.

”

264 **Berthold van Maris**

Woordenboek als wiki

Over de nieuwe editie van de grote Van Dale

267 **Taaladviesdienst Onze Taal**

Dicht bij de praktijk

De nieuwe *Spellingwijzer Onze Taal*

269 **Groene Boekje vernieuwd**

274 **Wouter van Wingerden en Pepijn Hendriks**

‘Wat heb je open?’

Standaardzinnetjes als smeermiddel

278 **Jenny Audring en Geert Booij**

“Een joggende djellaba”

De wendbaarheid van woorden

Sprookjesachtige paddestoelnamen

De ‘donkere pronkridder’
vraagt een ‘gesluerde dame’
ten dans.

Bladzijde 280

Blz. 271

En verder

- 276 ‘Wij herkennen ons niet in dat beeld’
- 277 Congres ‘Klinkend Nederlands’
- 280 Sprookjesachtige paddestoelnamen
- 282 Hoort u nog verschil tussen vier en fier?
- 284 Mistige metaforen
- 292 Contributie 2016

Rubrieken en series

- 270 Reacties
- 271 Raarwoord: *kachelverlangen*
- 272 Vraag en antwoord: tips, trainingen en test
- 281 Iktionaire: competentiegericht onderwijs
- 283 Vertaald door ... Anne Jongeling
- 283 Van Aaf tot z: *niet te doen*
- 285 Ype
- 285 Taalpuzzel
- 286 Woordsprong: *voor aap staan*
- 287 Beeldspraak: haarvaten
- 287 Proftaal: taalvragen
- 288 Uit de webwinkel
- 290 Tamtam: actualiteiten en opinie
- 292 Taalergernissen
- 292 Gesignaleerd
- 292 Trouwe leden
- 293 Matthias Giesen
- 293 Lezer
- 294 Boeken
- 295 Taaltje!
- 296 Ruggespraak

Woordenboek als wiki

Uitgeverij Van Dale krijgt vaak e-mails – maar ook nog wel gewoon brieven met postzegels erop – van mensen die vinden dat een bepaald woord of een bepaalde uitdrukking ontbreekt in de grote Van Dale. Binnenkort is dat versturen van e-mails en brieven niet meer nodig. Dan kunnen mensen hun suggesties doen via een zeer gebruiksvriendelijke ‘wiki’, die onderdeel is van de ‘Dikke Van Dale Online’.

Marketing

De onlineversie van het woordenboek bestaat al een poosje naast de bekende driedelige papieren versie. De uitgeverij koppelt die twee nu aan elkaar. Dat is ook een kwestie van marketing natuurlijk. Wie de nieuwe editie koopt, krijgt een jaar lang gratis toegang tot het online woordenboek. Als dat bevalt, kun je daarna voor 75 euro per jaar een abonnement op de 'Dikke Van Dale Online' nemen.

Die onlineversie wordt nu vooral gebruikt door de overheid, het bedrijfsleven en in het onderwijs. Van Dale hoopt dat met deze nieuwe aanbieding ook de gewone consument de weg ernaartoe zal weten te vinden. De mogelijkheid om zelf dingen toe te voegen en te zien wat anderen hebben toegevoegd, zit standaard ingebouwd in de onlineversie, als een extraatje dat de naam 'Van Dale Wiki' heeft meegerekregen.

Hoe die wiki werkt, was het afgelopen halfjaar al een beetje te zien bij een zusje van de 'Dikke Van Dale Online': 'Van Dale Online Engels'. Daar konden vertalers en andere gebruikers woorden en vertalin-

gen toevoegen. Er was bijvoorbeeld iemand die de vertaling van *bolletje* in *een bolletje ijs* toevoegde: 'scoop'. Iemand anders miste het trefwoord *kleuren-waaier*. Weer iemand anders was niet tevreden met hoe Van Dale het woord *typfout* vertaalde ('typing error/mistake') en voegde daar de vertaling 'typo' aan toe.

Van Dale-stempel

De term *wiki* roept associaties op met *Wikipedia*, de encyclopedie die op wonderbaarlijke wijze tot stand is gekomen dankzij de bijdragen, wijzigingen en commentaren van duizenden semi-anonieme amateurs. Maar zo werkt het bij een officieel woordenboek als de grote Van Dale natuurlijk niet. Inderdaad kan iedereen, mits geabonneerd, suggesties doen voor toevoegingen. Maar vervolgens is het heel ouderwets de redactie die daarnaar kijkt en daarover beslist.

"Wij kijken voortdurend achter de schermen mee", vertelt Ton den Boon, hoofdredacteur van het woordenboek. "Het is voor ons extra input, een manier om het woordenboek vanuit de gebruikers verder te verbeteren. Soms zullen we besluiten om zo'n wiki-toevoeging op te nemen in het officiële woordenboek. Dan wordt die door ons 'gevalideerd': de suggestie krijgt een officieel Van Dale-stempel. Daarnaast kan veel van die informatie gewoon als een soort extraatje voor de gebruikers in die wiki blijven staan." Daarbij denkt Den Boon vooral aan vaktermen die te specialistisch zijn voor het algemene woordenboek dat Van Dale beoogt te zijn.

Iedereen met een bepaald beroep of een bepaalde hobby kent woorden die niet in Van Dale staan. Den Boon: "Er zijn bijvoorbeeld in de financiële wereld gigantisch veel vaktermen die in geen enkel woordenboek staan en ook nooit tot de krantenkolommen doordringen. Die worden binnen een heel kleine groep gebruikt. Voor het papieren woordenboek is dat niet interessant, want we beschrijven daarin de algemene taal. En dat willen we ook blijven doen. Maar met de Van Dale-wiki is er nu toch de mogelijkheid om die specialistische woorden ergens onder te brengen. Niet in het officiële woordenboek, maar in een aparte afdeling naast dat woordenboek."

Coöperatief

Wat gebeurt er met rommel en onzin die wordt toegevoegd? "Wat racistisch is of reclame, zal in de meeste gevallen al meteen automatisch verwijderd worden, door een filter. Toevoegingen die nergens op slaan, zullen door de redactie verwijderd worden."

Den Boon is niet bang dat de Van Dale-wiki overspoeld zal worden met GeenStijl-achtige reaguurder teksten. "De eerste ervaringen, met Engels online, wijzen erop dat onze gebruikers heel coöperatief zijn. En dat is ook mijn eigen ervaring. Ik heb een weblog over het Nederlands. Nu en dan wordt daar op media als GeenStijl op gereageerd. Het grappige is dat soms dezelfde mensen die daar helemaal losgaan, met 'what the fuck dit en dat', vervolgens op mijn website gewoon heel netjes en beleefd reageren: 'Volgens mij kun je dit ook zeggen in het Neder-

"Die wiki is voor ons extra input, een manier om het woordenboek vanuit de gebruikers verder te verbeteren."

lands." Kortom, een Van Dale-wiki lokt een heel andere stijl van reageren uit dan Geenstijl.nl.

Kan zo'n wiki ook helpen om iets te doen aan de minder sterke kanten van Van Dale? Want er valt veel moois over het woordenboek te zeggen, maar er zijn ook wel wat puntjes van aandacht. Van Dale is van oudsher spaarzaam met het geven van zogeheten 'collocaties': vaste combinaties van woorden, zoals *solliciteren op* en *vraag en aanbod*. Tussenwerpsels (zoals *oh*, *och*, *pfff* en *mja*) en modale partikels (bijvoorbeeld *dan*, *toch*, *gewoon*, *best* en *wel*) worden er summier en soms onvolledig in beschreven. En betekenisomschrijvingen zijn nogal eens nodeloos ouderwets.

Google

Kunnen bijvoorbeeld die collocaties worden verbeterd met de wiki? Den Boon: "Van Dale heeft tot 1999 eigenlijk niet heel erg aan het beschrijven van collocaties gedaan. We hebben de laatste tijd veel combinaties van werkwoorden met voorzetsels toegevoegd. Dat heeft te maken met het profiel van het woordenboek. Het was altijd een betekeniswoordenboek, een boek waar je woorden in opzoekt tijdens het lezen van teksten, en dat is het natuurlijk nog steeds. Maar het wordt in de praktijk ook steeds meer een gebruikswordenboek: een boek waarin je opzoekt hoe je bepaalde woorden gebruikt, bijvoorbeeld wanneer je iets schrijft. Als je leest dat iemand 'gesolliciteerd' heeft 'naar' een functie, zul je je niet meteen gaan afvragen of iemand ook 'op' een functie kan solliciteren. Maar dat doe je wél als je zelf een brief schrijft: 'Hierbij solliciteer ik ... is het nu 'op' of 'naar'?"

Zoeken mensen dat nog wel op in Van Dale? Googelen op 'solliciteren' is net zo makkelijk. Den Boon: "Googelen levert niet altijd het beste antwoord op. Bij ons krijg je gevalideerde informatie. Als je googelt op 'de nood ledigen', vind je misschien wel dat dat heel vaak gebruikt wordt, maar het is 'de nood lenigen'." We proberen het even uit. Inderdaad komt de combinatie 'de nood ledigen' veel voor. Maar de treffers die bij Google bovenaan staan, zijn allemaal websites waarop wordt uitgelegd dat 'de nood ledigen' geen goed Nederlands is. Dus nee, het internet zet je in dit geval niet op het verkeerde been.

Knappe brunette

Het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW), een ambitieus wetenschappelijk woordenboek van het hedendaagse Nederlands dat nu in de maak is bij het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL),

Van Dale-hoofd-redacteur Ton den Boon met de nieuwe editie van het woordenboek.

pakt bij de trefwoorden die al online beschikbaar zijn wél flink uit met opsommingen van de meestvoorkomende combinaties. Bij *brunette* bijvoorbeeld worden als veelvoorkomend genoemd: *een aantrekkelijke brunette, een knappe brunette, een mysterieuze brunette*, en nog negen andere combinaties.

Zo ver zal van Dale nooit gaan, zegt Den Boon. Dat is het verschil tussen een volledig gesubsidieerde wetenschappelijke beschrijving van het Nederlands (ANW) en een commercieel woordenboek als Van Dale, dat bestemd is voor de alledaagse gebruiker. “Wij richten ons vooral op collocaties die gefixeerd zijn, dus op echt vaste verbindingen, zoals *een bikkelarde strijd, een bikkelarde roman* (documentaire, film), *een bikkelarde zakenman, bikkelarde afspraken, bikkelarde garanties*.”

Ondergeschoven kindjes

Dan die matig beschreven tussenwerpsels en modale partikels. Hoe zit dat? Den Boon: “Ja, die woorden zijn altijd al ondergeschoven kindjes geweest.” Maar kan de gebruiker nog de nodige betekenissen toevoegen? “Misschien wel. Maar een uitgebreide beschrijving van die woorden hoort meer thuis in een

zozeer een betekenis, als wel een grammaticale of communicatieve ‘functie’. Je kunt dat alleen maar beschrijven door heel veel voorbeelden te geven. Daar zit de makke. In oudere edities van de Van Dale werden die functiewoorden altijd heel kort behandeld. Dat hebben we de afgelopen tijd wat uitgebreid bij de voorzetsels en de voegwoorden. Maar ik denk niet dat wij daar volledig in zullen worden.”

Den Boon: “Ik denk dat tussenwerpsels en partikels woorden zijn waarvan de omschrijving de gewone taalgebruiker misschien niet zo heel erg boeit, maar de taalonderzoeker juist wél heel erg. Dat is dus typisch iets wat een ANW zou moeten doen, omdat dat door de overheid gesubsidieerd wordt en bedoeld is als een bron voor wetenschappers.”

Verschillende tijdperken

Tot slot: hoe zit het met heel ouderwetse betekenisomschrijvingen? Als je die wilt signaleren, moet je dan nog altijd een e-mail of een brief sturen of kan dat nu ook via die wiki? Den Boon: “Als het een echt ouderwets geformuleerde definitie is, dan is hij waarschijnlijk ook onvolledig; dat zien we vaak, dus dan kun je in die wiki een aanvulling kwijt waarin je zegt: ik mis deze betekenis. We hebben in het verleden lijsten van woorden aangelegd die een indicatie kunnen zijn voor een ouderwets geformuleerde en dus al lang niet meer bekeken definitie. Het woord *inzonderheid* bijvoorbeeld. Alle definities met *inzonderheid* erin zijn inmiddels gewijzigd. Je kunt dat woord vervangen door *met name*, maar in veel gevallen leidde dat tot het totaal herschrijven van de definitie. *Bepaaldelijk* en *doch* zijn ook van die woorden. Het probleem met de grote Van Dale is dat je, wanneer je op zo’n woord zoekt, meteen honderden hits krijgt. Dat gaat gelijk om grote aantallen. Dus daar zijn we nog voortdurend mee bezig. Het werken aan een woordenboek is zoiets als het verbouwen van een schip op volle zee. Je kunt de verbeteringen die je voor ogen hebt niet in één keer voor alle 225.000 trefwoorden doorvoeren. Het is werk in uitvoering; je bent daar eigenlijk nooit klaar mee.”

Ergens zijn die verouderde omschrijvingen ook wel leuk. Je ziet daaraan dat zo’n woordenboek in verschillende tijdperken stukje bij beetje is opgebouwd. Den Boon: “Precies. Voor sommige woorden die nu niet meer gebruikt worden, bijvoorbeeld termen uit de meekrapcultuur, handhaven we die ouderwetse definities ook, want dat hoort gewoon bij die tijd.” Pardon, “meekrapcultuur”? “Ja, dat was in de negentiende eeuw een belangrijke economische sector in Nederland: een plantje waar een bepaalde kleurstof uit werd gewonnen. Dat is daarna helemaal verdwenen. Maar die woorden staan nog altijd in het woordenboek.” <

“Het werken aan een woordenboek is zoiets als het verbouwen van een schip op volle zee.”

wetenschappelijk woordenboek als het ANW. Van Dale richt zich vooral op de inhoudswoorden: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en een groot deel van de bijwoorden. Functiewoorden, zoals tussenwerpsels en partikels, maar ook voorzetsels en voegwoorden, hebben niet

Dicht bij de praktijk

De nieuwe *Spellingwijzer Onze Taal*

Deze maand verschijnt, tegelijk met het officiële nieuwe Groene Boekje, een nieuwe *Spellingwijzer Onze Taal*, de opvolger van het Witte Boekje. Wat is daar allemaal in te vinden? En waarom maakt *Onze Taal* eigenlijk een eigen gids?

TAALADVIESDIENST ONZE TAAL

Dagelijks krijgen we bij de Taaladviesdienst tientallen vragen voorgelegd. Veel daarvan gaan over spelling. Over woorden en woordgroepen als *caffè macchiato*, *DUO-lening*, *plasticsoep*, *rauwmelkse kaas*, *stoffer-en-blik* en *het is van de gekke*. Wanneer wordt iets aaneengeschreven en wanneer niet? Hoe zit het met streepjes, hoofdletters en oude naamvals-n'en?

Op basis van dit soort vragen uit de praktijk maken we sinds 1998 een eigen spellinggids. Op 7 oktober presenteren we daar een nieuwe uitgave van. Deze *Spellingwijzer Onze Taal*, de opvolger van het Witte Boekje, verschijnt bijna tegelijk met het nieuwe Groene Boekje. In samenwerking met lexicografen van Prisma en taalpublicist Wim Daniëls hebben

we de woordenlijst van de *Spellingwijzer* geactualiseerd en de regels beter geformuleerd. Wat heeft het boek de gebruiker voor extra's te bieden ten opzichte van andere spellinggidsen?

En-suitedeuren

Het uitgangspunt van de *Spellingwijzer* is dat er in principe alleen woorden in staan die weleens worden opgezocht omdat ze een spellingprobleem hebben. De samenstellingen *deurstijl*, *driedeursauto* en *en-suitedeuren* zijn er bijvoorbeeld wel in opgenomen, maar *deur* niet. Bij elk woord staan bovendien een of meer nummers vermeld, die verwijzen naar de achterliggende spellingregels. Zo verwijst *driedeursauto* naar de regel over lange samenstellingen.

De *Spellingwijzer* laat de gebruiker zien dat je woorden kunt combineren tot allerlei samenstellingen. In plaats van een rij afzonderlijk als lemma opgenomen samenstellingen staat er bijvoorbeeld bij *aarts*:

aarts... 1, 59

aartsconservatief, aartsengel, aartslui, aarts-rivaal, enz.

De puntjes geven aan: er kan van alles aan *aarts* vastgeplakt worden; ook bijvoorbeeld *aartsschurk* en *aartsnieuwsgierig* zijn één woord. De nummers 1 en 59 achter *aarts...* verwijzen weer naar de bijbehorende regels achter in het boek.

Tsjaikovski

In de *Spellingwijzer* zijn veel aardrijkskundige eigenamen en namen van personen opgenomen (het Groene Boekje geeft vrijwel geen namen). Die kunnen immers ook de nodige spellingtwijfel oproepen. Bijvoorbeeld *Oman* en de inwonernamen *Omaniet*

Spellingonvrede

De eerste *Spellingwijzer Onze Taal* verscheen in 1998. Initiatiefnemers waren naast Onze Taal onder anderen Jan Renkema (bekend van de *Schrijfwijzer*) en Wim Daniëls, taalkundige en taalpublicist. Het initiatief voor deze spellinggids kwam voort uit onvrede over de officiële woordenlijst uit 1995, het Groene Boekje. De regels daarin waren te globaal beschreven en boden daardoor weinig houvast. Bovendien was de woordenlijst onevenwichtig samengesteld. Vanwege zijn witte kaft kreeg de *Spellingwijzer* al gauw de bijnaam 'het Witte Boekje'. De *Spellingwijzer* was geheel gebaseerd op de officiële spelling; slechts in een handvol gevallen werd er afgeweken van de officiële woordenlijst. Er verschenen meerdere herdrukken van het boek; er werden zo'n 100.000 exemplaren van verkocht.

In 2005 verscheen er een nieuwe editie van het Groene Boekje. Opnieuw was er grote onvrede, vooral ook omdat de regels waren veranderd, terwijl beloofd was dat dat niet zou gebeuren. Verschillende krantenredacties en andere media besloten deze wijzigingen niet te volgen. Onze Taal deelde hun bezwaren. In 2006 verscheen, in samenwerking met Prisma en die media, een nieuwe versie van de *Spellingwijzer*, maar dan onder de naam *het Witte Boekje*. De meeste wijzigingen uit 2005 werden er niet in overgenomen. Er werden alternatieve schrijfwijzen gegeven die volgens de samenstellers logischer of beter verdedigbaar waren, of die jarenlang juist waren geweest en waar niemand ooit moeite mee had gehad. Hoewel de officiële regels in 2015 niet veranderen, blijkt onder meer uit recente adviezen op Taaladvies.net dat de Taalunie inmiddels op een iets lossere, zo je wilt 'wittere' manier wil omgaan met spelling.

Voorom die reden wil de nieuwe *Spellingwijzer* zich niet manifesteren als een protestboek. Daarom hebben we ervoor gekozen weer de oorspronkelijke naam uit 1998 te gebruiken. De woordenlijst van de *Spellingwijzer* geeft de officiële spelling van een woord, en als er een niet-officieel alternatief gangbaar is, staat dat erachter. Bijvoorbeeld: "ideeëloos (alt: ideeënloos)".

en Omaanse, Tom Lanoye en Pjotr Iljitsj Tsjaikovski.

Omdat een voorbeeld soms wonderen kan doen, zijn die veelvuldig in de *Spellingwijzer* opgenomen. Wie bijvoorbeeld twijfelt tussen *het begrote bedrag* en *het begrootte bedrag*, vindt bij *begroten* het voorbeeld *het begrote bedrag*. En net zo staat bij het werkwoord *zouten* het voorbeeld *de gezouten vis* (dus niet: *de gezoute vis*).

We hebben in de *Spellingwijzer* bovendien veel woordgroepen als *maar liefst*, *op zoek* en *zonder meer* opgenomen – combinaties waarvan veel mensen zich afvragen of ze aaneengeschreven moeten worden.

Gangbare alternatieven

De *Spellingwijzer* vermeldt elk woord in de officiële spelling. Bij honderden woorden wordt daarnaast een alternatieve schrijfwijze gegeven. Vaak zijn dit

In de *Spellingwijzer* zijn veel aardrijkskundige namen en namen van personen opgenomen.

schrijfwijzen die bij Onze Taal gebruikt worden, maar ook bij vooraanstaande media als de NOS, *Trouw* en *de Volkskrant*.

Zo krijgt *dierendag* volgens het Groene Boekje geen hoofdletter; alleen de officiële eigennaam *Werelddierendag* heeft daar recht op. In de *Spellingwijzer* wordt het begrip 'feestdag' iets breder opgevat: ook *Dierendag* kan op die manier een feestdag-hoofdletter krijgen. Of neem het rijtje *vmbo'er* - *mavoër* - *havoër* - *vwo'er* (zoals het officieel moet). *Mavo'er* en *havo'er* zijn gangbare alternatieven die wat ons betreft niet 'fout' te noemen zijn.

officieel

(Groene Boekje)

24-urig, 24 uurseconomie
50 eurobiljet, 50 eurobiljetten
appel, appelrechter
belofte-elftal
middenklassenauto
per se
pro Deo, pro-Deoadvocaat
re-integratie, arbeidsre-integratie
scrollen, scrollde, gescrold
secondelang, tiensecondelijm
top 10, boekentop 10
top tien
tv'loos
waardevrije wetenschap

alternatief

(mag ook volgens de *Spellingwijzer*)

24-urig, 24-uurseconomie
50-eurobiljet, 50-eurobiljetten
appèl, appèlrechter
belofterelftal
middenklasseauto
persé
pro deo, pro-deoadvocaat
reïntegratie, arbeidsreïntegratie
scrollen, scrollde, gescrolld
secondenlang, tiensecondenlijm
top-10, boekentop-10
toptien, top-tien
tv-loos
waardenvrije wetenschap

correcte spelling. De Spellingwet biedt ook ruimte daarvoor: de officiële spelling is alleen verplicht voor ambtenaren en mensen in het onderwijs. Verder staat het iedereen vrij om voor welk alternatief dan ook te kiezen.

Website

Ook op 7 oktober gaat de website Spellingsite.nu de lucht in. Deze site is eveneens in samenwerking met Prisma ontwikkeld, en is mede dankzij steun van de stichting Vrienden van Onze Taal tot stand gekomen. Om te beginnen zijn hier alle woorden uit de *Spellingwijzer Onze Taal* te vinden, maar deze verzameling zal snel worden aangevuld. Daarbij spelen de gebruikers van [Spellingsite](http://Spellingsite.nu) een grote rol: zij kunnen woorden 'aanmelden' voor opname op de site. Voor de editie van 2015 hebben we ook alweer ons voordeel gedaan met de aanvullingen, verbeteringen en vragen die we via taaladvies@onzetaal.nl hebben ontvangen. Suggesties blijven altijd welkom!

Met "gangbaar alternatief" wordt niet alleen bedoeld dat een alternatief vaak voorkomt (dat geldt immers ook voor bijvoorbeeld 'ik wordt'), maar dat er goede argumenten voor aan te voeren zijn en dat het beter aansluit bij het taalgevoel van velen – juist ook bij de mensen die veel zorg besteden aan een

De *Spellingwijzer Onze Taal* (€ 17,50) is te koop via onze [webwinkel](#); zie blz. 288. Dat geldt ook voor de *Snelspelwijzer Onze Taal* (€ 5,99), met daarin een stap-voor-stapuitleg van de spellingregels van de 'grote' *Spellingwijzer*, geschreven door Wim Daniëls.

Groene Boekje vernieuwd

TAALADVIESDIENST ONZE TAAL

Op 13 oktober verschijnt het vernieuwde Groene Boekje, voor het eerst bij uitgeverij Van Dale. De spellingregels zijn dit keer ongemoeid gelaten, maar de woordenlijst is nieuw opgezet: de helft minder trefwoorden, en bij die woorden meer afgeleide vormen, zoals verkleinwoorden en vervoegingen. Daardoor en door een ruimere opzet is het boekje iets dikker dan in 2005, toen de vorige editie is verschenen.

De samenstelling van de woordenlijst is gedaan op basis van de woorden die in de webversie van het Groene Boekje vaak worden opgezocht en waarvan je kunt aannemen dat mensen ze lastig te spellen vinden. Van de ruim honderdduizend woorden uit de vorige editie zijn er zestigduizend gesneuveld; aan de veertigduizend andere zijn tienduizend 'nieuwe' woorden toegevoegd. Dat zijn

recente begrippen als *appen* en *smoothie*, maar ook al langer bestaande woorden die eerder buiten beeld waren gebleven, zoals *lente-ui*. Daarnaast zijn er Surinaams-Nederlandse en Caribisch-Nederlandse woorden toegevoegd.

Het aantal eigennamen en afkortingen is beperkt gehouden. Nog altijd aanwezig in het Groene Boekje zijn de mogelijke afbreekplaatsen tussen lettergrepen. Ook staan er lange rijen samenstellingen in; die worden immers vaak opgezocht.

De Leidraad, de tekst waarin de officiële spellingregels van het Nederlands worden uitgelegd, is niet gewijzigd. In de woordenlijst krijgen woorden in principe geen nieuwe spelling. Wel is er – vooral buiten de gedrukte woordenlijst – meer ruimte voor variatie binnen de regels. Dat blijkt bijvoorbeeld uit diverse nieuwe adviezen op

Taaladvies.net van de Taalunie, waarin onder meer van *half zes*, *rode kool* en *Tourwinnaar* wordt vermeld dat ze ook juist zijn naast *halfzes*, *rodekool* en *tourwinnaar*.

Het Groene Boekje is voor € 24,95 te koop in de boekhandel, maar is ook gratis te raadplegen via woordenlijst.org. Sterker nog: op die website zijn vanaf 13 oktober nog 130.000 woorden méér te vinden. De site zal met enige regelmaat worden aangevuld met nieuwe woorden. <

Verkorte uitdrukkingen

HANNIE CAMPHUIJSEN-MAAS - PURMEREND

Marc van Oostendorps artikel 'Iets met vroeg en veren' (*Onze Taal* juli/augustus) gaat over het verschijnsel dat je met een of twee woorden naar een hele uitdrukking verwijst; met *iets met vroeg en veren* bedoel je in feite 'vroeg uit de veren'. Het deed me terugdenken aan mijn jeugd in de jaren veertig. Als een van de vijf kinderen het bord te vol had geladen en het eten niet meer op kon, riepen we in koor: "Oog, maag!"

Plakpoep

ELS ENGEL-BOODEN - EMMELOORD

Kees van Dam vraagt zich in de juli/augustusaflevering van de rubriek 'Gesignaleerd' af of *plakpoep* een nieuw woord is. Welnu, ik ben 73 jaar en ken het woord heel goed: mijn moeder gebruikte het al. Ik ben altijd in de veronderstelling geweest dat het woord uitsluitend in onze familie werd gebruikt. Waarschijnlijk heeft het te maken met het plateau waarmee sommige toiletputten zijn uitgerust. Plakpoep is de grootste veroorzaker van de bekende remsporen.

Bladwachter [1]

MAIA STASSEN - LELYSTAD

Dank voor het leuke stukje van Guus Middag ('Raarwoord', juli/augustusnummer), over de term *bladwachter* – een woord onder aan een pagina dat de lezer alvast vertelt wat het eerste woord boven aan de volgende bladzijde is. Het stukje ging over teksten, maar het verschijnsel doet zich ook voor in de muziek.

Als uitvoerend musicus moet je zelf de bladzijden van je partij omslaan. Soms is dat lastig, vooral als je een complexe partij instudeert of bij

het spelen van een snelle passage. In die gevallen maak je dan een aantekening onder aan de bladzijde, waarvoor het woord *custos* bestaat (dat blijkens Middags stukje ook wordt gebruikt voor 'bladwachter'). Een ander woord voor zo'n aantekening onder aan de bladzij is *gidsnoot* – niet helemaal juist, want vaak gaat het niet om één, maar om meerdere, zeer snel te spelen of te zingen noten.

Bladwachter [2]

BOB VAN DIJK - GRONINGEN

Leuke column van Guus Middag ('Raarwoord', juli/augustusnummer) over het woord *bladwachter*. Weer wat geleerd. Hij schrijft dat "onder aan iedere pagina het nieuwe woord van de volgende bladzijde was gedrukt". Maar volgens het standaardwerk *Vormwijzer* van K.F. Treebus kan het behalve om een heel woord ook om de eerste lettergreep gaan.

Venetiës van de Lagelanden

PIETER BREMAN - DORDRECHT

Hans Beelen en Nicoline van der Sijs schrijven in de juli/augustusaflevering van hun rubriek 'Woordsprong' over steden die vanwege hun waterrijk-

dom het 'Venetië van het Noorden' worden genoemd. Ter aanvulling het volgende. In zijn *Stede-stemmen en dorpen* (1624) herinnert Constantijn Huygens (1596-1687) aan de Sint-Elisabethsvloed die in 1421 van Dordrecht een met Venetië vergelijkbare stad maakte: "Sints heeft mij [Dordrecht] eene nacht Venetien gemaect".

Letterlijk en figuurlijk

LIEKE WIENER - AMSTERDAM

In het juli/augustusnummer van *Onze Taal* schrijft Jonte van Kleven in de rubriek 'Taaltergernissen' over het gebruik van het woord *letterlijk* ter versterking van een uitdrukking – over wielrenner Tom Boonen werd bijvoorbeeld gezegd dat hij zijn jaar "letterlijk in duigen" zag vallen. Dit is bepaald geen nieuw verschijnsel. Voor de spreker die wil benadrukken hoe serieus het allemaal is, is er zelfs een nog sterkere variant, namelijk *letterlijk en figuurlijk*: "Eenmaal in groep twee kreeg hij een juf die hem letterlijk en figuurlijk in de grond trapte met zijn zelfvertrouwen", wordt in een reactieforum op internet gezegd.

Je kunt je er inderdaad over opwinden, maar ik zie vooral de amusante kant door het te visualiseren. En dan lach ik me dood – uitsluitend figuurlijk.

Harbalarifa

GRAHAM THOMASON - TADWORTH (VK)

Guus Middag staat in de juni-aflevering van zijn rubriek 'Raarwoord' stil bij de uitroep *harbalarifa*, uit een gedicht van de middeleeuwse dichter Jan van Brabant. Wat die uitroep betekent, is niet duidelijk. Maar mij valt het op dat *harbalarifa* klinkt als redelijk goed Hebreeuws, in welke taal *harbah la-arifah* 'het zwaard der onthoofding' betekent. Grappig genoeg wordt Jan van Brabant op de bij het stuk geplaatste illustratie ook afgebeeld met een wapen in zijn hand.

Maar echt

MARK OMVLEE - AMSTERDAM

Leuk opgemerkt van Aaf Brandt Corstius ('Van Aaf tot z', juli/augustusnummer), dat mensen steeds vaker 'maar echt' zeggen ter bevestiging van de mededeling van een ander ('Deze burrito is lekker, hè?' 'Maar echt!'). Het kan echter nog erger, vrees ik, want 'Ja, nee, maar echt!' is ook een veelgehoorde constructie. "Dit was Van Warmerdams beste film tot nog toe." – "Ja, nee, maar echt!" Oftewel: "Ja [o, gelukkig, we zijn het eens], nee [o, vond je het geen goeie film?], maar [geen bevestiging, geen ontkennening, maar een analyse?] echt! [fieuw, pak van mijn hart, we blijven vrienden]".

Bijbel in dialect

LUC DE GRAUWE, EMERITUS HOOG-LEERAAR DUITSE EN OUD-GERMAANSE TAALKUNDE - GENT

In zijn artikel 'Zandweg naar het zielehuis', over de Bijbel in dialect (*Onze Taal* juli/augustus) meldt Berthold van Maris in een overzichtje: "In het (katholieke) Vlaanderen is tot nu toe (voor zover bekend) geen dialectvertaling van de Bijbel

Collectie Rijksmuseum

Dordrecht was tijdens de Sint-Elisabethsvloed (1421) "eene nacht Venetiën". Altaarstuk, ca. 1490.

Reacties naar:
redactie@onzetaal.nl, of
Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a,
2596 HL Den Haag.
Formuleer uw reactie kort en
bondig, bij voorkeur in niet meer
dan 250 woorden.

verschenen. Er bestaat alleen een wat vrijere bewerking van de vier evangeliën in het Limburgse dialect van Genk.” Dit klopt niet, want in 2013 verscheen *Djiezies! 't Evangelie naarvolgens Marcus achternaar verteld in 't Gents* van Jan De Vuyst. Deze vertaling (toevallig in mijn eigen ‘moederdialect’) volgt getrouw de bijbeltekst, maar is erg omgangstalg van kleur. Een voorbeeld uit Marcus 14:32: “Uiteindelijke arriveerden ze in een plaatske da Getsemane noemde [= ‘heette’].”

Twents voor ‘achterste’

HELMUT BECKHUIS - ZOETERMEER

“Wij kennen in het Twents geen ander woord voor het achterste dan *gat*”, aldus Anne van der Meiden in Berthold van Maris’ artikel over de Bijbel in dialect (*Onze Taal* juli/augustus). Niets is minder waar. Wij gebruikten thuis – net als iedereen – altijd het woord *eers*. Dit woord staat ook vermeld in het *Twents woordenboek* van G.J.H. Dijkhuis.

Het Gele Boekje

CLAUDIA CALBERSON, EEN ZELFBEWUSTE VLAAMSE - ANTWERPEN

Ann De Craemer wijdt in het juli/augustusnummer een artikel (‘Het zelfbewuste Gele Boekje’) aan het Gele Boekje en de uitgebreidere opvolger ervan, *Typisch Vlaams*. Deze boeken geven tekst en uitleg bij Vlaamse woorden en uitdrukkingen, en doen aanbevelingen over het gebruik ervan.

Toen het net verschenen was, heb ik het Gele Boekje gelezen, en ik heb me toen doodgeërgerd. Ik heb het uiteindelijk niet kunnen (en willen) uitlezen, en heb het opzijgelegd. Het boekje propageert het gebruik van slecht Neder-

lands door allerlei Vlaamse woorden en uitdrukkingen goed te keuren.

Bij het leren van een vreemde taal doen we ons uiterste best om bijvoorbeeld de juiste voorzetsels te gebruiken, maar in je moedertaal is dat blijkbaar opeens niet belangrijk meer. Ik schaam me dus voor de heren Ludo Permentier en Rik Schutz die het Gele Boekje hebben samengesteld. De arrogantie waarmee ze het gebruik van Vlaams-Nederlands goedpraten, is vernederend voor al die Vlamingen die het Algemeen Nederlands respecteren en spreken.

Buitencategorie

JAN KLERKX - MAASTRICHT

Ann De Craemer schrijft in het juninummer in ‘De patron demarceert’ over “het Frans in het Nederlands van de Tour de France”. Het artikel deed mij denken aan iets wat ik steeds opmerk als ik Nederlandse en Vlaamse Tour-commentatoren hoor spreken over de hoogste en/of moeilijkste bergen (‘cols’), die in het Frans worden aangeduid met de term *hors catégorie*: ‘buiten de reguliere categorieën vallend’. De Vlaamse commentatoren vertalen dit als ‘een berg buiten categorie’, maar de Nederlandse commentatoren maken er ‘een berg van de buitencategorie’ van, dus alsof dit een aparte categorie is in de standaardindeling van bergen.

Nu is er wel wat voor te zeggen dat een groep die niet binnen de overige categorieën valt toch ook een aparte categorie vormt, maar voor mij klinkt de Vlaamse variant toch wat dramatischer, net als de Franse: zó zwaar dat hij iedere classificatie te boven gaat. <

RAARWOORD

Kachelverlangen

Er was eens een sprookje van Hans Christian Andersen. Het heette ‘De sneeuwman’. Het ging over een sneeuwpop die buiten in de kou stond, dicht bij een landhuis. Toen het ’s avonds donker werd, begon de oude hond van het huis tegen hem te praten. Hij vertelde hem over de mooie kachel in het huis. Wat een kachel was, wist de sneeuwpop niet, maar dat wilde de hond hem wel uitleggen: “Ze is precies het tegenovergestelde van jou! Pikzwart is ze. Ze heeft een lange hals en een buik van koper. Ze eet brandhout, tot de vlammen ervan uit haar mond slaan. Je moet ernaast gaan liggen of er vlak onder, eindelijk lekker is dat!”

Vanaf dat moment kon de sneeuwman aan niets anders meer denken. Hij keek alleen nog maar naar de kachel en hij wilde nog maar één ding: “Ik moet naar binnen, ik moet tegen haar aan leunen, al moet ik het raam ervoor inslaan.” De volgende morgen vroor het nog steeds. Goed weer voor een sneeuwpop, maar niet voor deze, want door de vorst stonden er nu ijsbloemen op de ramen en was de kachel niet meer te zien. “Hij had zich gelukkig kunnen en moeten voelen, maar hij was niet gelukkig, hij had kachelverlangen.”

Het staat er zo maar, in alle vertalingen, zonder lidwoord, alsof het een bestaand woord is voor een algemeen bekende aandoe-ning: *kachelverlangen*. Het woord komt verder in het Nederlands nergens voor. Wat is *kachelverlangen* in het Deens, de taal van Andersen? *Kakkelovns-længsel*. *Kakkel* betekent ‘tegel’, *ovn* ‘oven’, *kakkelovn* ‘kachel’. En *længsel* is het Deense woord voor ‘verlangen’.

Hoe loopt het af met onze smachtende sneeuwman? Niet goed. Het gaat dooiën, en op een morgen valt hij om. Uit de resten sneeuw steekt nog iets omhoog. Wat is dat? Het is een lange kachelpook, een “kakkelovnskraber”, door de jongens van het huis gebruikt om er de sneeuwpop omheen te bouwen. De hond ziet het en begrijpt dan waar het merkwaardige kachelverlangen van de sneeuwman vandaan kwam. De kachel zat zonder het te weten diep in zijn binnenste. Hij verlangde terug naar waar hij vandaan kwam.

Sneeuwman met ‘kachelverlangen’.

Uit: Hans Christian Andersen, ‘De sneeuwman’ (1861).

GUUS MIDDAG

Meervoud van afkortingen

? Wat is het meervoud van de afkorting *bv*: *bv's* of *bv'en*?

Illustratie: Matthijs Sluiter

Het meervoud van *bv* is *bv's*. Afkortingen hebben een eigen meervoudsvorm, die losstaat van het woord of de woorden waar ze een afkorting van zijn. Dat het meervoud van *besloten vennootschap* op *-en* eindigt, wil dus niet automatisch zeggen dat de afkorting *bv* als meervoudsvorm *bv'en* heeft.

In de praktijk krijgen afkortingen in principe een meervoud op een *s*. Het is bijvoorbeeld ook *cao's* en *azc's* – onaf-

hankelijk van de 'volledige' meervoudsvormen *collectieve arbeidsovereenkomsten* en *asielzoekerscentra*. Alleen als de afkorting zelf op een *s* eindigt, zoals bij *obs* (*openbare basisschool*) en *cms* (*content-managementsysteem*), komt er in het meervoud *-en*: *obs'en*, *cms'en*.

De apostrof in het meervoud van afkortingen is overigens alleen verplicht bij afkortingen die letter voor letter worden uitgesproken, zoals de hierboven genoemde gevallen. Bij afkortingen die als 'gewoon woord' worden uitgesproken, bijvoorbeeld *vip* en *led*, blijft de apostrof daarom gewoonlijk achterwege: *vips* (niet *vip's*), *leds* (niet *led's*). Maar als zo'n afkorting op een open klinker eindigt, is de apostrof weer wél nodig: *havo's*, *soa's*.

In sommige gevallen is een meervoud op *-en* wel in gebruik gekomen; zo is als meervoud van *GGD* zowel *GGD's* als *GGD'en* juist.

Meer voorbeelden

Nog enkele meervoudsvormen van afkortingen die op 's eindigen, met daarachter de voluit geschreven meervoudsvorm(en):

AMvB's	algemene maatregelen van bestuur
anbi's	algemeen nut beogende instellingen
APV's	algemene plaatselijke verordeningen / algemene politieverordeningen
apz's	algemene psychiatrische ziekenhuizen
BV's	bekende Vlamingen
cfk's	chloorfluorkoolwaterstoffen
cv's	curricula vitae / centrale verwarmingen
ecg's	elektrocardiogrammen
EK's	Europese kampioenschappen
hvb's	huizen van bewaring
ksf's	kritische succesfactoren
mr's	medezeggenschapsraden
nv's	naamloze vennootschappen
pvt's	psychiatrische verpleegtehuizen
rvt's	raden van toezicht / rust- en verzorgingstehuizen
umc's	universitaire medische centra
vog's	verklaringen omtrent het gedrag
vzw's	verenigingen zonder winstoogmerk
WK's	wereldkampioenschappen

LETTERLIJK EN FIGUURLIJK

Niet kunnen luchten of zien

? Waar komt de uitdrukking *iemand niet kunnen luchten of zien* ('een grote hekel aan iemand hebben, iemand niet kunnen uitstaan') vandaan?

Het werkwoord *luchten* heeft verschillende betekenissen, waaronder 'aan de frisse lucht blootstellen, laten uitwaaien of doorwaaien', zoals in *de bedden luchten* of *de gevangen luchten*, en ook 'laten spreken, uiten, uitstorten', zoals in *je hart luchten*. Maar in *iemand niet kunnen luchten of zien* heeft het de verouderde betekenis 'ruiken'.

Letterlijk wil *iemand niet kunnen luchten of zien* zeggen dat je iemand zó verschrikkelijk vindt dat je het zelfs niet kunt verdragen hem of haar te ruiken of te zien. Je wilt deze persoon dus eigenlijk niet in je nabijheid hebben. De uitdrukking komt al zo'n vijf of zes eeuwen voor; het *Middelnederlandsch woordenboek* vermeldt de vorm *enen niet mogen luchten of sien*.

Enen niet mogen luchten of sien; middeleeuwse houtsnede.

Vernoemd/genoemd naar

? Wat is juist: 'Emma is genoemd naar haar oma' of 'Emma is vernoemd naar haar oma'?

Beide zinnen zijn juist. *Vernoemen naar* en *noemen naar* zijn synoniemen van elkaar in de betekenis 'dezelfde naam geven als'. 'We hebben onze dochter vernoemd naar haar oma' betekent dus hetzelfde als 'We hebben onze dochter genoemd naar haar oma'.

Vernoemd zijn kan ook zonder *naar*-constructie gebruikt worden: 'Emma is vernoemd'. Die zin drukt over het algemeen uit dat Emma vernoemd is naar iemand anders, al wordt

niet gezegd naar wie. In ouder Nederlands kon deze zin ook uitdrukken dat iemand anders juist naar Emma genoemd is – dus dat Emma in deze zin bijvoorbeeld de grootmoeder is en er een kleindochter naar haar genoemd is – maar in de praktijk is die betekenis niet erg gangbaar meer.

Legio

? Is 'Er stonden legio fouten in de tekst' een goede zin? Of is het beter om te zeggen: 'Het aantal fouten in de tekst was legio'?

Dat kan allebei. Het woord *legio* kan op twee manieren gebruikt worden. Allereerst kan *legio* aan het

eind van een zin staan, die dan meestal met *het aantal* (plus een meervoudig woord) begint: 'Het aantal fouten in de tekst was legio', 'Het aantal vrijwilligers in de zorg is legio.' Het fungeert dan als naamwoordelijk deel van het gezegde. Daarnaast kan *legio* direct voor een meervoudig zelfstandig naamwoord staan: *legio fouten*, *legio vrijwilligers*. Meestal begint de zin dan met *er*: 'Er stonden legio fouten in de tekst', 'Er werken legio vrijwilligers in de zorg.' *Legio* is te vergelijken met *talrijk*, dat ook op die twee manieren gebruikt kan worden.

Legio is van oorsprong overigens een zelfstandig naamwoord, dat 'grote menigte' of 'groot aantal' betekende. In een verhaal van E.J. Potgieter uit 1839 komt bijvoorbeeld deze zin voor: "Hebt ge dan dat legio van heeren in het zwart (...) niet gezien?" Het woord is voor het eerst gebruikt in de Statenvertaling van de Bijbel uit 1637.

Per/de/het kilo

? Ik las een keer in de krant dat iemand garna-
len had gekocht "voor
13,90 euro het kilo". Ik vond
dat *het* zo vreemd: dat moet
toch *per kilo* zijn?

! Er zijn drie mogelijkheden:
'13,90 euro per kilo', '13,90
euro de kilo' en '13,90 euro
het kilo'. De versie met *het* is
tamelijk ongebruikelijk, maar
niet fout.

Het gewoonst is het om *per*
te gebruiken: 'De kersen kosten
twee euro per kilo', 'Wat is de

€ 2,95 'per', 'de' of 'het' kilo?

prijs van deze stof per meter?', 'De sinaasappels waren twintig cent per stuk.' Maar bij sommige maataanduidingen kan ook een lidwoord worden gebruikt: 'twee euro de kilo', 'acht euro de meter', 'twintig cent het stuk'. Dit gebruik komt vooral in spreektaal voor, en lijkt langzaamaan als wat ouderwets te worden ervaren. Een vergelijkbare constructie is 'We hebben een tientje de man betaald' (oftewel: een tientje per persoon).

Volgens de woordenboeken is zowel *de kilo* als *het kilo* juist, maar als vervanging van *per kilo* wordt in de praktijk bijna altijd *de kilo* gebruikt.

Hobby's/hobbies

? Ik kom geregeld de meervoudsvorm *hob-*
bies tegen, maar het
moet toch *hobby's* zijn?

! Ja, *hobby's* is de juiste meervoudsvorm van *hobby*.

■ Woorden die op een *y* eindigen, krijgen in het meervoud een apostrof voor de *s*: *baby's*, *buggy's*, *glossy's*, *hobby's*, *lolly's*, *puppy's*, *royalty's*, enz. De

meervoudsvorm op *-ies* (*babies*, *hobbies*, *puppies*) is in het Engels wel juist, maar in het Nederlands niet. Er geldt een uitzondering voor woordgroepen die als meervoudsvorm uit het Engels zijn overgenomen, zoals de decennia-aanduidingen *roaring twenties* en *golden sixties*.

Het hierboven genoemde geldt alleen voor woorden die op een 'losse' *y* eindigen; als er voor de *y* nog een klinker staat, vervalt de apostrof: *displays*, *diskjockeys*, *cowboys*, *wiseguys*.

Overigens zijn er ook Engelse leenwoorden die in het enkelvoud op *-ie* eindigen, zoals *foodie*, *junkie* en *stickie*; het meervoud daarvan eindigt wel op *-ies*: *foodies*, *junkies*, *stickies*.

TAALTRAININGEN

In november geven we enkele taaltrainingen in de centrale taaltrainingen in de centrale openbare bibliotheek van Amsterdam: op dinsdag 10 november (opfrustraining), op donderdag 19 november (korte training spelling) en op zaterdag 21 november (complete training spelling). Meer informatie: www.onzetaal.nl/trainingen.

Test

A. Test uw spellingkennis

1. a. achter over gedrukt
b. achterover gedrukt
c. achterovergedrukt
2. a. aha-erlebnis
b. Aha-erlebniss
c. aha-erlebniss
3. a. cōtelet
b. kotelet
c. kotelette

B. Vergroot uw woordenschat

1. *abraham*
a. archaïsche formulering
b. radicale oude man
c. speculaaspop
2. *fisis*
a. kanaalvormige spleet
b. lichamelijkeheid
c. verhoogde toon
3. *leewieken*
a. deel van een vleugel wegnemen
b. leegslingeren
c. zich zwalkend voortbewegen

C. Zoek de fouten

1. Haar cardiofitnesstraining vindt alweer plaats in de bedompste ruimte, waar het naar kufte en Aziatische specerijen van het er onder gelegen bistro'tje ruikt.
2. Gelukkig wordt dit ongerief ruimschoots gecompenseerd door de verleidelijk lachende knul met zijn sixpack, die nu al aan zijn drie en veertigste situp toe is.

D. Extra

Hoe heet dit vouwwerk: filigraan, macramée, origami of wasabi?

De antwoorden vindt u op bladzijde 292 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Benijdde/beneed De verleden tijd van *benijden* is *benijdde*, niet *beneed*. >> onzetaal.nl/benijden

Ins en outs In *ins en outs* (ook juist: *ins and outs*) komen geen apostrofs. >> onzetaal.nl/ins

Spin/spil De *spil* in *het web* is een contaminatie van de *spil* (figuur) en de *spin* in *het web*. >> onzetaal.nl/spin

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag van 9.30 tot 12.30 uur bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website worden bovendien ruim 2000 taalkwesties behandeld: www.onzetaal.nl/taaladvies.

Er zijn van die zinnnetjes die iedereen gebruikt, maar die toch ontbreken in de woordenboeken. Twee taalkundigen verzamelden ze jarenlang en maakten er een boek van.

WOUTER VAN WINGERDEN
EN PEPIJN HENDRIKS

Illustratie: Hein de Kort

‘Wat heb je open?’

Standaardzinnetjes als smeermiddel

Het begon op een verjaardag. ‘Kon je het een beetje vinden?’ ‘Dat had je nou niet hoeven doen!’ ‘En, voel je je een beetje jarig?’ ‘Ha, daar ben je! We waren je al kwijt!’ ‘Ik heb speciaal een plekje voor je vrijgehouden.’ ‘We hadden het net over je.’

Opeens vielen ze ons op: zinnnetjes die we allemaal kennen, herkennen en – niet in de laatste plaats – zelf óók gebruiken. Ze bleven die avond maar voorbijkomen. En dat was nog maar het begin. Toen we ons er eenmaal van bewust waren, bleek al snel dat ons taalgebruik wemelt van zulke standaardzinnen.

Op het werk bijvoorbeeld (‘Zo, vakantieganger!’), tussen ouders en kinderen (‘Dan zoek je maar een

andere moeder’), als je geïrriteerd bent (‘Als je het zo goed weet, dan doe je het toch lekker zelf?’), in het huishouden (‘Geef niet, het moest toch in de was’), en als je het hebt over het eten (‘Als je het niet weet, proef je er niks van’) of een onwillig apparaat (‘Nou, gaat-ie nog wat doen?’).

Op een plank

We zijn het ‘clichés’ gaan noemen: zinnen die zó algemeen bekend zijn en zó’n vaste vorm hebben dat het lijkt alsof ze op een plank in je hoofd klaarliggen voor het moment dat je er eentje nodig hebt, en die je zonder moeite kunt plaatsen als je ze hoort. We zijn ze gaan opschrijven. Dertien jaar lang. Altijd en overal. Dat moest steeds meteen, anders waren we alweer kwijt wat we net hadden gehoord of gezegd – zó vluchtig zijn ze.

Maar wat zijn deze clichés nu precies? Misschien kunnen we beter omschrijven wat ze vooral níét zijn. Zo zijn het geen dooddoeners: uitspraken die je kunt brengen met veel aplomb, voorafgegaan door ‘Ik zeg altijd maar zo’ en gevolgd door een triomfantelijke blik. Iemand heeft er graag het laatste woord mee.

‘De r zit weer in de maand.’
‘Volgende week om deze tijd
is het al donker.’

Deze clichés werken heel anders. Het zijn geen stereotypen of gemeenplaatsen, en ze houden een gesprek juist op gang, als een soort talig smeermiddel. Dat gaat onbewust: wie een cliché uitspreekt, méént wat hij op zo'n moment zegt. Ze zijn letterlijk, bevatten niet of nauwelijks beeldspraak en zijn vooral een authentieke reactie op iets of iemand. Maar origineel? Dat zijn ze niet.

Lol

Die standaardformulering zorgt ervoor dat clichézinnen een bijzonder effect hebben: ook als je ze zonder context tegenkomt, weet je meteen wanneer ze worden gebruikt. Kies een willekeurig cliché uit deze verzameling en je ziet meteen een plaats, een situatie en het bijbehorende gezelschap voor je.

In de loop der jaren groeide onze verzameling uit tot een collectie van ruim vijfduizend zinnen. Ruim 1500 ervan hebben we gebundeld in een boek: *'Dat hoor je mij niet zeggen!'* Hieronder een voorproefje.

DRINKEN

Waar kan ik jou blij mee maken?
Wat heb je in de aanbieding?
Nou lekker, als je hebt?
Wat heb je erin?

Ach, doe maar wat.
Doe maar wat fris.
Anders ga ik stuiten.

Heb je nog voorkeur voor een smaakje?
Heb je nog trek in koffie of ben je al toe aan iets sterkers?
Als het niet te veel gedoe is ...

Nee, dank je, ik moet nog rijden.
Eentje mag!
Nou, daar zeg ik geen nee tegen.
Nou vooruit, eentje dan.

Zo, laat het bier maar komen!
Wat heb je open?
Nee hoor, het zit al in glas.

Noem jij dat een halfje?
Zeg maar 'ho'.
Wil je me soms dronken voeren?
Oké, geen bier meer voor jou.

Zo, die voel ik wel zitten!
Hier moet ik geen tweede van nemen.
Nee, dank je, ik heb nog.
Ik sla even een rondje over.

Hè, doe nou niet zo ongezeellig.
Nou vooruit, omdat je zo aandringt!
Nog eentje dan, om het af te leren.
Ach ja, wat kan mij het ook schelen.

UITERLIJK

Valt je niks op?
Er is iets anders aan je.
Heb je soms een nieuwe bril?

Nee hoor, die heb ik al een tijdje.

Zo kan ik toch de deur niet uit?
Doe je dát aan?
Jij moet ermee lopen.

Dat kan nog wel een dagje.
Als je maar lang genoeg wacht, komt het vanzelf weer in de mode.
Als ik kinderen had, dan gingen ze zo niet over straat.

Ik krijg het al warm als ik naar je kijk.
Goh, wat zie jij er netjes uit?
Draai je eens om?

Ik wou dat ik zulk makkelijk haar had.
Je hebt niks om je voor te schamen.
Jij kan het hebben.
Heb je iets met je haar gedaan?

TIJD VAN HET JAAR

De *r* zit weer in de maand.
Wat wordt het alweer vroeg donker.
Volgende week om deze tijd is het al donker.

Vanaf vandaag worden de dagen alweer langer.
Ik denk de hele tijd dat het maandag is.
Ik ben een beetje in de war met de dagen. – Het is ook zo'n rare week.
Ik zal blij zijn als het normale leven weer begint.

Het mag nog net, hè?
Je kunt goed merken dat het alweer langer licht blijft.
Wat is het lekker lang licht, hè?

KWIJT

Heb je alles?
Ben je niks vergeten?
Jij had toch de kaartjes?
Die zou jij toch meenemen?

Ik ben 'm nu al kwijt.
Net had ik 'm nog.
Vergeet ik bijna het belangrijkste!

Het kan toch niet zomaar weg zijn?
Hij heeft toch geen pootjes gekregen?
Zag jij waar-ie heen ging?

Waar heb je 'm voor het laatst gezien?
Ach joh, die vinden we wel een keer terug.
Zitten ze niet gewoon in je jas?
Anders sturen we het wel op!

Altijd op de laatste plek waar je zoekt!
Zo vind je nog eens wat.
Ik zocht eigenlijk iets anders.
Huh? Waar is iedereen? ◀

'Dat hoor je mij niet zeggen!' van Wouter van Wingerden en Pepijn Hendriks, met een nawoord door Ton van der Wouden, is onlangs verschenen bij Thomas Rap. Het is via Onze Taal te koop voor € 10, –. Zie ook blz. 288.

‘Wij herkennen ons niet in dat beeld’

Wie fikse kritiek te verstouwen krijgt, kan dat pareren door te zeggen dat hij zich ‘niet in het geschetste beeld herkent’. Waarom is deze uitdrukking zo handig? En wat zegt die over de spreker?

TON VAN DER Wouden
MEERTENS INSTITUUT

Dit voorjaar kreeg ik een mailtje onder ogen van een van de ‘managementteams’ binnen een complexe organisatie (hieronder afgekort met MT). De tekst was ongeveer als volgt (irrelevante details heb ik weggelaten):

De afgelopen dagen is onrust ontstaan over de ophanden zijnde verbouwing. Hoewel het MT zich in het geheel niet her-

kent in het uiterst negatieve beeld dat de medewerkers schetsen van de handelwijze van het MT in dezen, neemt het de zorgen die er blijkbaar bestaan wel serieus. Om die reden heeft het MT vandaag besloten de verbouwing ‘on hold’ te zetten. Het MT zal op zeer korte termijn nader overleggen met de (vertegenwoordigers van) betrokkenen.

Over deze korte tekst valt veel te zeggen – bijvoorbeeld dat die erg formeel geschreven is, en heel afstandelijk in de derde persoon – maar daar is het me nu niet om te doen. Hier wil ik me beperken tot de tweede zin, waarin het MT zegt dat het “zich in het geheel niet herkent in het uiterst negatieve beeld”.

Hoffelijk

Ook andere instanties hebben last van herkenningsproblemen. Een paar voorbeelden uit de media:

- In een reactie laat de publieke omroep weten zich niet in de kritiek te herkennen
(*de Volkskrant*, 11 juli 2014)
- Oud-top herkent zich niet in aantijgingen
(*RTL Nieuws*, 18 november 2014)
- In reactie zei minister Ivo Opstelten (Veiligheid en Justitie) zich niet in de kritiek te herkennen.
(*Nederlands Dagblad*, 11 maart 2014)

De betekenis van de uitdrukking lijkt zo iets te zijn als ‘Ik ben het niet met u eens.’ De volgende voorbeelden maken dat duidelijk:

- **Tweede Kamer herkent zich niet in kritiek**
De Tweede Kamer schaaft zich niet achter de kritiek van voorzitter Gert-Jan Oplaat van de Nederlandse Vakbond Pluimveehouders (NVP).
(www.boerderij.nl, november 2014)

- Ook op de website laat De Rooyse Wissel weten ‘zich niet in het beeld te herkennen’, en er ‘nadrukkelijk afstand van te nemen’.
(*Nieuws.nl*, 24 april 2014)

Door te zeggen dat je je niet in het beeld herkent, kun je aangeven dat de ander uit z’n nek kletst, zonder de gesprekspartner aan te vallen of in diskrediet te brengen. Je betreft de uitspraak alleen op je eigen visie. De uitspraak werkt dus deëscalerend, terwijl je toch je punt kunt maken – heel fijn als je diplomatiek en hoffelijk wilt blijven in een al dan niet hoogoplopend conflict.

Macht

Interessant genoeg wordt de uitdrukking het meest gebruikt door personen met een zekere macht: managers, ministers, de Tweede Kamer. Of het Koninklijk Huis, zoals in deze verklaring, na de serie interviews die prinses Margarita en haar toenmalige echtgenoot Edwin de Roy van Zuydewijn in 2003 hadden gegeven aan *HP/De Tijd*:

De familie van H.K.H. Prinses Margarita de Bourbon de Parme betreurt de recente medewerking van de prinses aan een serie weekbladartikelen. De familie herkent zich niet in het beeld dat in de artikelen wordt opgeroepen. Uit liefde voor prinses Margarita beperkt de familie zich tot deze reactie.

Als ik een brief krijg van de Belastingdienst dat ik niet al mijn inkomsten heb opgegeven, kom ik niet weg met de mededeling dat ik mij niet in dat beeld herken, ook al ben ik het niet eens met de belastingambtenaar en ook al vind ik dat hij zeurt.

Ons taalgebruik wordt óók bepaald door onze maatschappelijke positie. <

Oud-minister van Justitie Ivo Opstelten zei “zich niet in de kritiek te herkennen”.

Congres 'Klinkend Nederlands'

Zaterdag 7 november, Chassé Theater, Breda

'Klinkend Nederlands', zo luidt het thema van het tweejaarlijkse congres van Onze Taal dat zaterdag 7 november wordt gehouden in het Chassé Theater in Breda. Er is dan aandacht voor allerlei aspecten van uitspraak, voor spreektaal, stem-imitatie, uitspraaktraining, de relatie tussen taal en muziek, en de zingbaarheid van het Nederlands. Een keur van deskundige en enthousiasmerende sprekers zal stilstaan bij deze onderwerpen, en er zijn bijzondere optredens.

U bent van harte welkom op dit congres. Het Chassé Theater ligt op tien minuten lopen van het station van Breda.

Aanmelding via website

De aanmelding voor het congres verloopt via de webwinkel van

Onze Taal. Zie www.onzetaal.nl/congres. Daar kunt u na aanmelding op verschillende manieren betalen, onder meer via iDEAL, creditcard of overboeking. Als u niet beschikt over internet of de elektronische aanmelding mislukt, dan kunt u voor aanmelding ook bellen met het secretariaat op 070 - 356 12 20.

Ledenprijs

De entreprijs voor het congres bedraagt € 27,50 voor leden (die kunnen één introductie meenemen die dezelfde korting krijgt) en € 47,50 voor niet-leden. De plaatsen in de zaal worden vooraf toegewezen; wilt u samen met een ander komen en naast elkaar zitten, geef u dan op in één aanmelding of stuur een mail naar administratie@onzetaal.nl.

Foto: Aisha Zeijpveld

Sanne Wallis de Vries treedt op tijdens het Onze Taal-congres op 7 november.

Speciale wensen graag vermelden bij de aanmelding. Betalingen dienen uiterlijk 15 oktober bij Onze Taal binnen te zijn. Vanaf 21 oktober worden de bestelde kaart(en) en lunchbon(nen) toegestuurd.

Lunchbuffet

In een aparte ruimte kunt u deelnemen aan een lunchbuffet. U hebt dan de keuze uit verschillende belegde broodjes en fruit. De lunch kost € 14,95, inclusief een drankje. Bestel uw lunchbon bij aanmelding in de webwinkel.

Hotellarrangement

Moet u van érg ver komen om het congres op 7 november bij te kunnen wonen? Overweeg dan een hotelovernachting op 6 november. Het Chassé Theater biedt u een hotelkamer aan (in Hotel Apollo, naast het centraal station van Breda) met korting, inclusief een ontbijt en gratis filmkaartje(s) voor een gezellige avond in Chassé Cinema. Voor twee personen € 100,50 (i.p.v. € 140), een eenpersoonskamer voor € 82 (i.p.v. € 125). Mocht u hiervoor interesse hebben, neemt u dan contact op met Hotel Apollo, 076-522 02 00.

Sponsors

De hoofdsponsor van het congres is het Nederlandse ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Verder wordt financiële steun verleend door de Gravin van Bylandt Stichting. <

Programma

10.00 uur	Theater geopend, koffie/thee in foyer, informatiekramen
10.30 uur	Zaal open
10.45 – 10.50	Welkom door Onze Taal-voorzitter Gert Haverkate en congrespresentator Jan Kuitenbrouwer
10.50 – 10.55	Opening door een bijzondere eregast
10.55 – 11.20	PRESENTATIE: 'Van swotjero applo tot soet appols – Nederlandse uitspraak van 500 tot 2500' door dr. Michiel de Vaan en dr. Marc van Oostendorp
11.20 – 11.45	LEZING: 'Muzikaliteit gaat aan muziek én taal vooraf' door hoogleraar muziekcognitie dr. Henkjan Honing over de relatie tussen muziek en taal
11.45 – 12.05	PRESENTATIE: 'Wat je zegt ben je zelf' door dr. Rosemary Orr over het project 'Sprekend Nederland' en wat onze manier van spreken zegt over onszelf
12.05 – 12.30	UITREIKING GROENMAN-TAALPRIJS 12.05 – 12.15 juryrapport en prijsuitreiking 12.15 – 12.30 dankwoord prijswinnaar
12.30 – 14.00	LUNCHPAUZE met informatiekramen, muziek en een taalquiz
14.00 – 14.25	LEZING: 'Ieduh fogowtje singt soassie gebekt iz – stem- en spraakcoaching is maatwerk' door stemcoach Fransje van Luin
14.25 – 14.45	OPTREDEN: Sanne Wallis de Vries over stem-imitatie
14.45 – 15.10	LEZING: 'Het einde van de accentloze standaarduitspraak' door dr. Hans Van de Velde , sociaal-fonetisch, over ontwikkelingen in de uitspraak van het Nederlands in Vlaanderen en Nederland
15.10 – 15.35	PRESENTATIE: 'Zin van klank – klank van zin' door vertalers/tekstschrijvers Erik Bindervoet en Robbert-Jan Henkes over vertalen en de zingbaarheid van het Nederlands
15.35 – 15.55	OPTREDEN: The Kik, met Nederlandstalige popmuziek
15.55 – 16.00	Afsluiting congres

Klinkend
Nederlands

Klaar zijn met de boodschappen is wel even wat anders dan klaar zijn met de liefde. Welke subtiele betekenisverschillen onze woorden zoal kunnen hebben, snappen onze hersenen beter dan het dikste woordenboek.

JENNY AUDRING EN
GEERT BOOIJ

Illustratie: Frank Dam

“Een joggende djellaba”

De wendbaarheid van woorden

Denkt u dat woorden in principe altijd hetzelfde betekenen? Kijkt u dan eens naar het woord *ei* in de volgende zinnen:

1. We hebben nog één *ei* in de koelkast.
2. Voor mij graag een *ei* van drie minuten.
3. Wij eten altijd *ei* bij de asperges.
4. Neem één keer per week *ei* in plaats van shampoo.
5. Ik wil mijn *ei* sunny side up.
6. Na vijf minuten klutsen is het *ei* klaar.
7. Je hebt *ei* op je T-shirt.
8. Hij heeft een *ei* op zijn T-shirt.

In de eerste zin is het *ei* rauw, in de tweede gekookt. In de derde is er ook sprake van een gekookt *ei*, maar het kunnen er ook meer zijn; ook een half *ei* is mogelijk. In zin 4 is er weer een onduidelijke hoeveelheid, dit keer gaat het om een rauw *ei*. In de

vijfde zin is het *ei* gebakken, zin zes gaat over roer-*ei*. In zin zeven daarentegen is alles mogelijk: rauw, gekookt, gebakken, geroerd, veel of weinig. En in de achtste zin ten slotte ligt slechts één interpretatie voor de hand (hoewel andere denkbaar zijn): het *ei* is een plaatje.

Adapter

Het woord *ei* is dus wendbaar: naargelang de context neemt het een specifieke betekenis aan. En dit geldt niet alleen voor *ei*, maar in principe voor alle woorden. Het fenomeen dat hiervoor verantwoordelijk is, noemen taalkundigen ‘coercion’ (spreek uit ‘ko-eursjen’). Dat staat voor ‘dwang’: de context dwingt de juiste betekenis af. Coercion-effecten zijn alomtegenwoordig en vallen meestal niet op – het brein levert automatisch de juiste betekenis.

Coercion springt pas in het oog wanneer de afgedwongen betekenis sterk afwijkt van de gebruikelij-

ke mogelijkheden van een woord. Zo prijkte vorig jaar boven een artikel in *NRC Handelsblad* de kop:

Rara, een joggende djellaba

Hoewel zo'n journalistieke kwinkslag wel even de aandacht trekt – huh, een hardlopend kledingstuk? – lost het brein moeiteloos het conflict op en vangt het *djellaba* door 'man/vrouw in een djellaba'. *Joggende* vraagt tenslotte om een persoon. Coercion werkt hier als 'adapter', zoals een reisstekker voor een buitenlands stopcontact: passen het werkwoord (*joggen*) en het onderwerp (*djellaba*) niet goed bij elkaar, dan wordt er een betekenis gezocht die de twee op elkaar laat aansluiten.

Onuitgesproken werkwoord

Die adapterfunctie werkt ook bij uitdrukkingen. Een fascinerend voorbeeld is *klaar zijn met met ...*

<i>de koffie</i>	('drinken')
<i>de soep</i>	('eten')
<i>het zout</i>	('gebruiken')
<i>het boek</i>	('lezen, schrijven')
<i>het schilderij</i>	('schilderen, ophangen')
<i>de ramen</i>	('lappen')
<i>de kast</i>	('opruimen, in elkaar zetten')
<i>de reisroute</i>	('plannen')
<i>de belasting</i>	('berekenen, aangifte doen, betalen')
<i>de boodschappen</i>	('in huis halen')
<i>de liefde</i>	('geloven in')

Ook hier ontstaat er ongemerkt een conflictsituatie, net als in het geval van *joggende djellaba*. 'Klaar zijn' kun je alleen met een activiteit, maar geen van de zelfstandige naamwoorden in de voorbeelden duidt een activiteit aan. Daarom voegt de adapter in ons brein een onuitgesproken werkwoord toe: *drinken*, *eten*, *gebruiken*, enz.

Als de context geen extra informatie levert, wordt in dit proces gebruikgemaakt van algemene kennis: welke activiteit associëren wij met een bepaald voorwerp? Wanneer een dergelijke associatie ontbreekt, wordt coercion lastig en kan het zelfs mislukken: 'Ik ben klaar met de maan' is moeilijk te interpreteren, tenzij de context te hulp schiet, bijvoorbeeld als je dochttertje haar tekening van de maan komt laten zien.

Gaan voor goedkoop

In sommige uitdrukkingen gaat coercion nog verder. Het kan bijvoorbeeld leiden tot een verandering van woordsoort. Een voorbeeld is de uitdrukking *gaan voor ...*, gemodelleerd naar het Engelse *go for ...*

Hier hoorde oorspronkelijk een zelfstandig naamwoord achter, zoals (*de*) *winst*. Maar tegenwoordig kan de constructie ook aangevuld worden met een bijvoeglijk naamwoord, zoals *duurzaam*, *goedkoop* en *veilig*:

- Café de Jaren gaat voor duurzaam.
- Fiat gaat voor goedkoop.
- Ermelo gaat voor veilig.

Toch wordt onze interpretatie nog steeds gestuurd door de oorspronkelijke constructie. We lezen *duurzaam* als 'duurzaamheid', *goedkoop* als 'goedkoopte', en *veilig* als 'veiligheid'.

Aan de vreet gaan

Een andere woordsoortveranderende constructie is *voor de ...*. Oorspronkelijk stond op de plaats van de puntjes altijd een zelfstandig naamwoord: *voor de grap*, *voor de lol*, *voor de aardigheid*. Tegenwoordig vind je echter ook bijvoeglijke naamwoorden in de rol van zelfstandig naamwoord:

- Studeren doe je niet voor de leuk.
- Kom voor de aardig eens onze kant op.

In haar column in *NRC Handelsblad* van 11 januari 2014 noemt Paulien Cornelisse varianten als *voor de geinig* en *voor de lollig*.

In weer andere gevallen kan coercion zelfs nieuwe woorden voortbrengen. Een mooi voorbeeld is de constructie *aan het ...* zoals gebruikt in 'Wij zijn al aan het bier' of 'Wij zijn tegenwoordig aan de pasta.' De constructie drukt een activiteit of gewoonte uit, maar dan zonder werkwoorden. Als je toch een werkwoord wilt gebruiken, moet je dat eerst omvormen tot een zelfstandig naamwoord met *de* als lidwoord:

- Het gebeurt vaker dat ze ineens aan de vreet gaan.
- Hij zal vandaag aan de zwem zijn.
- En daarna aan de schrijf gaan.

Bijzonder hieraan is dat het maken van een nieuw zelfstandig naamwoord uit een werkwoord normaal niet zo gemakkelijk gaat. Je hebt wel *de val*, maar niet *de zwem*, wel *het vreten* maar niet *de vreet*, wel *het schrijven* maar niet *de schrijf*. Deze woorden komen alleen voor in de bovengenoemde constructie.

Creatief

Sommigen gruwen misschien van constructies als *voor de aardig* of *aan de zwem*. Maar het is hoe dan ook spannend om te zien hoe uitdrukkingen het mogelijk maken om met woorden te spelen. Constructies kunnen een bepaalde betekenis naar de voorgrond halen (zoals bij de verschillende eieren), een nieuwe betekenis toevoegen (van *djellaba* bijvoorbeeld), woordsoorten veranderen (*voor duurzaam gaan*) en zelfs nieuwe woorden voortbrengen (*aan de vreet*). Dergelijke flexibiliteit staat in geen woordenboek beschreven: het ontstaat vanzelf door de creativiteit van de spreker en de luisteraar, en door de wendbaarheid van woorden. <

Passen het werkwoord (*joggen*) en het onderwerp (*djellaba*) niet goed bij elkaar, dan zoekt ons brein een betekenis die de twee op elkaar laat aansluiten.

‘Donkere pronkridder’ verleidt ‘gesluiserde dame’

Sprookjesachtige paddestoelnamen

Paddestoelen zijn zelf al geheimzinnige wezens, maar hun benamingen roepen pas echt een fantasiewereld op.

KEES VAN REENEN

Hoewel er in de lente en de zomer ook paddestoelen te vinden zijn, en zelfs in de winter, is het najaar toch wel het jaargetijde bij uitstek voor deze geheimzinnige wezens. Dan valt er de meeste regen. En dan zijn er grote hoeveelheden gevallen bladeren, die door schimmels afgebroken moeten worden; paddestoelen zijn het vruchtlichaam van ondergrondse schimmels.

Er zijn talloze soorten paddestoelen, en om die allemaal te benoemen, is ook talig gezien een hele uitdaging. Wat voor namen zijn er zoal? Hoe zit het met de talige kant van de paddestoelen?

Hekserij

Als dingen heel snel opkomen, wordt er gezegd dat ze ‘als paddestoelen uit de grond schieten’. Die groeisnelheid van paddestoelen, samen met hun eertijds onbekende leefwijze en herkomst, en de geheimzinnige sfeer van een herfstbos, heeft ze verdacht gemaakt, waardoor zwammen eeuwenlang in verband werden gebracht met duivelswerk. Niet toevallig ontstaat een stinkzwam uit een ‘duivelsei’, groeien champignons in ‘heksenkringen’, kennen we ‘heksenboleten’, het ‘heksen-schermpje’, ‘heksenboter’ (een slijmzwam) en de weer daarop groeiende ‘heksenboterkorrelwebzwam’. Er bestaan zelfs een ‘duivelsbroodrussula’ en de ‘satansboleet’.

Ook de benaming *paddestoel* zelf houdt verband met hekserij.

Het dier waarnaar de paddestoel genoemd is, de pad, is vooral in het donker actief en heeft een giftige huid. Daarom werd hij beschouwd als een dienaar van een heks, die op haar beurt weer een dienaar is van de duivel.

Maar vaak ook waan je je in een blijere sprookjeswereld als je je in paddestoelnamen verdiept. En dan niet door paddestoelbewonende kabouterijtjes of vriendelijke elfjes, die ‘elfenbankjes’ benutten als zitplek, maar vooral ook door de paddestoelnamen zelf. Daarmee kun je zonder veel moeite een kleurrijk sprookjesverhaal vertellen.

In lichterlaaie

Denk je bij het ‘kronkelsteeltjes-mosschijfje’ misschien daadwerkelijk nog aan kabouterijtjes, de ‘dennenvlamhoed’ wekt alweer heel andere associaties. De bosbrandvlamhoed maakt het zelfs nog een tikkeltje heftiger. Nog even en het hele bos staat in lichterlaaie, aangewakkerd door de ‘dennenvuurzwam’. Zelfs de paddestoelen branden, ook het ‘vlammend franjekelkje’. Het is een fascinerend schouwspel, meent de ‘prachtvlamhoed’. Maar dan doven de vlammen, en op de geblakerde bosgrond blijven het ‘brandplekpunthoofdje’, de

‘brandplekvaalhoed’, de ‘brandplekfranjehoed’, de ‘aangebrande kluifzwam’, de ‘brandplekknotszwam’, het ‘brandplekspikkelschijfje’, de ‘kleine brandplekbekezwam’, de ‘zwarte vuurzwam’ en het ‘aangebrand hazenoer’ achter als stille getuigen.

Met de ‘aangebrande gordijnzwam’ valt het doek en begint het tweede bedrijf.

Herculesplooirokje

De ‘abrikoosgordijnzwam’, de ‘oranje eikengordijnzwam’ en de ‘fijnschubbige gordijnzwam’ bekleden een weelderige en sfeervolle feestzaal vol ‘prachtamanieten’, ‘prachtboleten’ en ‘prachtwimperzwammen’, verlicht door ‘goudgele, violette, purperen, zandkleurige, knikkende, ster-vormige, veelribbige en prachtlantaarntjes’.

De feestgangers, gekleed in ‘pagemantel’ of ‘koningsmantel’, ‘lilakleurig plooirokje’, ‘geelbruin plooirokje’ of ‘herculesplooirokje’, dragen een ‘goudhoed’, een ‘fijnstekelige ridderhoed’ of een ‘sierlijke franjehoed’ met ‘vogelveerzwam’, een armband van ‘armbandgordijnzwam’ of een halsdoek van ‘halsdoekridderzwam’.

Uit de keuken komen reeds de heerlijke geuren van ‘tweegeurenappelgeurrussula’, ‘meelgeur-

Illustratie: Josje van Koppen

satijnzwam' en 'welriekende ster-
spoortruffel'. 'Kruidenmollisia's',
'prachtmycena's' en andere dienst-
meisjes dragen 'kersentrilzwam-
men', 'rodekoolzwammen', 'honing-
gordijnzwammen', 'smakelijke
russula's', 'geurende gordijnzwam-
men', 'smakelijke melkzwammen',
'kokosmelkzwammen' en 'sneeuw-
witte hertenzwammen', geserveerd
met 'gevorkt hoornpluimpje',
'spateltrilzwam' en 'maagdenpalm-
schoteltjes' op dienbladen van
'blozende wasplaat', 'bleekoranje
zalmplaat', 'olijfplaatgordijnzwam'
en 'goudplaatzwam', afgedekt met
een 'goudfranjevlies'.

Paradijs

Dranken worden opgediend in een
bont arsenaal van 'maagdelijke
waterkelkjes', 'blozende franje-
kelkjes', 'maantjesbekertjes', 'edele
sapbekertjes', 'bramenfranjekelk-
jes', 'doorschijnende geleikelkjes',
'doorzichtige wasbekertjes', 'goud-
hartkalkbekertjes', 'vlies- en poe-
derkelkjes' en 'amethistbekertjes'.

'Blanke pronkridder' en 'plooi-
rokmycena' dansen een wals, met
violetbegeleiding (later opgeno-
men op de 'viooltjeswasplaat') en
tal van andere muziekinstrumen-
ten, onder meer het 'barnsteen-
mosklokje' en het 'kristalmosklok-
je' en de heldere klanken van de
'zilveren ridderzwam', met een
indrukwekkend vibrato van 'tril-
zwammen'. De 'donkere pronk-
ridder' vraagt een 'gesluisde
dame' ten dans.

Dissonanten klinken nauwelijks.
Hooguit vormen de 'bedrieglijke
gordijnzwam', de 'fraaie gifgordijn-
zwam', de 'bleke galgordijnzwam',
de 'bittere knolgordijnzwam' en de
'bloedplaatgordijnzwam' een voor-
spel voor een verduisterend toneel
waarin de 'zwartvlekkende rouw-
ridderzwam' en de 'tovercham-
pignon' gedijen.

Maar verder is het bijna alles
goud wat er blinkt: alom 'goud-
kussentjes' en 'goudbolletjes',
maar ook 'zilveren boomkussens'
en 'kristalsporendoojes'. De zaal-
vloer is bekleed met 'roze en parel-
grijze grondschildjes' en 'grond-
vleugelspoorbolletjes'. Overal han-
gen wandtapijten van 'levendige,
fraaie en oranjebloesemgordijn-
zwam'. Met de 'paradijsgordijn-
zwam' wanen we ons nu werkelijk
in het paradijs. <

Competentie- gericht onderwijs

Zoals op Marktplaats "ver-
keerd in uitstekende staat"
vaker voorkomt dan "ver-
keert", zo zijn op huizensite Funda
de betreffende voornaamwoorden
die en *dat* nagenoeg uitgestorven.
Ze zijn vervangen door – we heb-
ben het er al eens over gehad –
welke. Joyce Rijken-Lie, aka Judge
Joyce (en als het aan mij ligt de
nieuwe Rijdende Rechter, maar dit
terzijde), gaf dit verschijnsel ooit
de naam *verwelking*. In 2007
schreef Eric Tiggeler in *Tekstblad*
over "Het verwelken van *die*."

Als in de huizenbeschrijvingen
op Funda een betrekkelijk voor-
naamwoord gebruikt wordt, is dat
volgens mijn steekproef in zeker
80% van de gevallen *welke*.

"Middels de hal bereikt u de die-
pe achtertuin welke op het noorden
is gelegen."

"Achter deze kamer is een zeer
ruime verblijfsruimte welke mo-
menteel in gebruik is als indoor
hockey-/voetbalveld."

"Tweede separate entree, ruime
overloop welke nu in gebruik is als
extra zitkamer."

"Het betreft twee apartemen-
ten welke zijn samengevoegd,
mede daardoor voorzien van twee
ruime terrassen."

"Centrale hal welke in verbin-
ding staat met alle ruimten op deze
etage."

Er zijn teksten zonder *welke*,
maar meestal bevatten die ook
geen *die* of *dat*.

Soms laveert de schrijver.
"Raampartijen die vanaf het pla-
fond tot aan de vloer veel natuur-
lijk daglicht binnenlaten. De voor-
tuin welke is voorzien van patio."

De aanbieder van dit eco-huis
heeft de zaak onder controle: "Ter-
rassen die zijn voorzien van han-
gende tuinen, die geïntegreerd zijn

in het aanzicht en een dak van
mos-sedum dat isoleert en milieu-
vriendelijk is."

In dat *Tekstblad*-stuk van 2007
oppert Eric Tiggeler dat *welke* wel-
eens een passe-partout zou kunnen
zijn, de oplossing voor het keuze-
vraagstuk '*die* of *dat*?' (en wellicht
ook '*dat* of *wat*?'). Op Twitter
merkte iemand destijds op dat jon-
ge mensen die hij hierop corrigeert,
beweren dat zij het zo op school
geleerd krijgen.

Rond de eeuwwisseling las ik
ook veel makelaarsteksten. Als die
toen ook al verwelkt waren, was
men dat zeker opgevallen. De op-
mars is dus een zaak van tien, vijf-
tien jaar. Wat is er gebeurd? 'Infor-
malisering' is een van de grote
trends van deze tijd. In navolging
van Ikea stappen steeds meer ad-
verteerders over op de jij-vorm, het
taalgebruik van de media wordt
populairder, het *NOS Journaal*
stuurt zijn tekstschrijvers naar een
cursus 'spreektaal', en een betrek-
kelijk voornaamwoord dat honderd
jaar geleden volgens sommigen al
uit de tijd was, maakt een come-
back. Is het een reactie? Probeert
de huizenbranche de erosie van het
decorum tegen te gaan?

Of zit Eric Tiggeler op het juiste
spoor en wordt op bijvoorbeeld
makelaarsopleidingen de correcte
toepassing van betrekkelijke voor-
naamwoorden als een kansloze
ambitie gezien en is *welke* de tacti-
sche positie waarop de docenten
zich hebben teruggetrokken? Dat
zou een navrant licht werpen op
waar 'competentiegericht' onder-
wijs toe kan leiden. 'Wij dragen
geen kennis over, wij brengen com-
petenties bij. Desnoods incompe-
tenties.'

JAN KUITENBROUWER

Hoort u nog verschil tussen *vier* en *fier*?

Hoe verandert uitspraak? Een Waalse taalkundige deed een verrassende ontdekking.

MARC VAN OOSTENDORP

Voorzover we weten, verandert in iedere taal op ieder moment de uitspraak wel een beetje. Hoe dat in z'n werk gaat, weten we niet precies. Ooit waren de *ei* en de *ij* verschillende klanken, en kon je nog verschil horen tussen *eis* en *ijs*. Hoe hebben we dat verschil ooit losgelaten?

Wanneer je dat soort vragen wilt onderzoeken, ben je al snel te laat. Voor je merkt dat er iets veranderd is, gebruiken miljoenen mensen de nieuwe vorm al en heb je geen idee meer waar de verandering precies vandaan kwam of hoe dat zo gekomen is.

Gelukkig worden we wel steeds slimmer in het opsporen van veranderingen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het proefschrift dat de Waalse taalkundige Anne-France Pinget vorige maand verdedigde in Utrecht. Zij bestudeerde onder andere het samenvallen van de *v* en de *f*, waardoor *vier* en *fier* hetzelfde zijn gaan klinken. Die verandering vindt overal in het Nederlandse taalgebied plaats, maar de ene regio (zoals Groningen) is verder gevorderd dan de andere (Vlaanderen bijvoorbeeld). Als de ontwikkelingen zo doorzetten, wordt er over een paar honderd jaar in Vlaanderen net zo gesproken als in Groningen, althans wat betreft de uitspraak van *v* en *f*.

Achteloosheid

Bij zo'n klankverandering gebeuren er twee dingen: zowel het articuleren zelf als het luisteren verandert. De *v* en de *f* zijn qua

Foto: Iris Vetter

De Waalse taalkundige Anne-France Pinget bestudeerde het samenvallen van de *v* en de *f*.

uitspraak naar elkaar toe gegroeid, en tegelijkertijd horen mensen het verschil tussen die twee klanken niet meer – ook niet als de sprekers om hen heen dat verschil nog wel blijven maken. Dat laatste lijkt in zekere zin een logisch gevolg van het eerste: als niemand het verschil meer maakt, hoeft je er ook niet meer op te letten.

Een van de verrassende uitkomsten van Pingets onderzoek is nu dat de achteloosheid in het luisteren voorafgaat aan die in het zelf uitspreken. De onderzoekster liet haar proefpersonen uit allerlei Nederlandstalige regio's woorden met *v*'s zeggen en ze liet hen ook naar zulke woorden luisteren. En wat bleek? In de 'conservatieve' regio's, waarin mensen nog wel verschil maakten tussen de *v* en de *f*, werd het verschil toch al minder goed gehoord.

Verrassend

Een andere, minstens even verrassende, uitkomst was hieraan spiegelbeeldig: in gebieden waar de klankverandering in de uitspraak

al zo goed als voltooid is, en iedereen 'frolijk' zegt, kunnen mensen het verschil nog steeds wel een beetje horen, zij het dus stukken minder goed dan in de conservatieve gebieden.

Het resultaat is verrassend omdat je het van tevoren niet kon zien aankomen, maar achteraf valt het wel te begrijpen. Voordat twee spraakklanken kunnen samenvallen, moeten de sprekers niet al te veel belang hechten aan het verschil tussen beide. Er moeten niet al te veel woordparen zijn als *fier* en *vier*, die met een verschillende letter ook een andere betekenis hebben. *Vet* en *fet* kunnen samenvallen omdat dat laatste toch al niks betekende.

Aan de andere kant: zolang er sprekers zijn die het verschil wél maken – ook al wonen die sprekers ver weg en zie je ze hooguit op familie-uitjes – heb je er iets aan als je dat verschil ook kunt horen. <

Eerder in een iets andere vorm verschenen op *Neder-L*: <http://nederl.blogspot.com>.

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Anne Jongeling

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

De titel van de nieuwe roman van de Amerikaanse schrijver T.C. Boyle luidt *The Harder They Come*. Die titel is gebaseerd op een film uit 1972 waarin de gelijknamige reggaehit van Jimmy Cliff voorkomt. De film gaat over een Jamaicaanse crimineel, Boyle's roman over het geweld in de samenleving. De auteur valt met de deur in huis: een Amerikaanse Vietnamveteraan is op vakantie in Midden-Amerika, waar hij wordt overvallen door een jonge crimineel. Hij reageert instinctief door zijn belager in een fatale wurggreep te nemen. De toon is gezet, maar hoe kreeg ik die toon in de vertaling van de titel?

Hoe hebt u het opgelost?

De muzikale verwijzing van de overbekende sound van 'The Harder They Come' was lastig, maar de tweede zin, "The Harder They Fall", bood mogelijkheden door de omineuze bijklank. Het bracht me in eerste instantie op het gezegde 'Wie wind zaait, zal storm oogsten.' Bekende gezegdes kunnen echter een bepaalde oubolligheid hebben, en gezien de mate van geweld in de roman – de zoon van de Vietnamveteraan ontspoort volledig – mocht er best een schepje bovenop. Het werd *Wie storm zaait*, wat het oude gezegde in het huidige, gewelddadige tijds-gewricht meteen een actuele wending geeft. Dat de zoon papavers zaait, was mooi meegenomen.

Anne Jongeling (1961) vertaalde *A Fraction of the Whole* van Steve Toltz en *Swimming Home* van Deborah Levy (beide op de shortlist van de Man Booker Prize), de biografie van Philip Roth, en werk van onder anderen Zia Rahman Haider, Atticus Lish en Rhidian Brook. Momenteel werkt ze aan Toltz' tweede roman.

Foto: Richard Bank

Niet te doen

Wat ik de raarste soort vind in de categorie modetaal, is het woord dat allang bestond, maar dat mensen ineens massaal ontdekt hebben.

Een tijdje geleden was dat het geval met *falend*; het woord *falen* bestond altijd al, en *falend* dus ook, en daar vond niemand iets aan, maar ineens vonden alle pubers alles 'falend'. Dat is opmerkelijk. Ze bedachten geen nieuw woord, ze trokken gewoon een oud woord tevoorschijn en gingen dat met z'n allen gebruiken.

Momenteel is dit aan de hand met de uitdrukking *niet te doen*. Die bestaat al zolang ik leef, maar was niet zo populair. En ineens zag ik hem overal. Dat viel me vooral op toen de foto van het aangespoelde vluchtelingenjongetje Aylan Kurdi de wereld over ging. De reacties – live en op internet – luiden opmerkelijk vaak: 'niet te doen'. Op de Facebookpagina van *Me to We*, bijvoorbeeld, een platform over het ouderschap, stond als onderschrift bij de foto van het jongetje: "Och, jongens. Dit is toch echt niet te doen?"

Het gaat hier trouwens om een afsplitsing van het aloude *niet te doen*. Want je hebt *niet te doen* in letterlijke zin, zoals in een nieuwtje over warm weer: "Werken met dit weer? Niet te doen." Maar de vorm van *niet te doen* die in de mode is, is figuurlijker. Een verdronken jongetje op een foto? Niet te doen. Je kunt wel naar die foto kijken, maar je bedoelt: ik kan dat eigenlijk amper aan.

Ik denk dat *niet te doen* in deze betekenis uit de mottenballen is getrokken vanwege de reactiecultuur op internet. Mensen reageren op internet op twee soorten berichten: berichten die ze leuk vinden, en berichten die ze verdrietig vinden. Bij de leuke berichten kun je gewoon op de 'vind ik leuk'-knop drukken op Facebook, of je bedienen van een arsenaal aan vrolijke emoticons. Bij nare berichten (iemand deelt iets over de hond die dood is of een beroemdheid die op nare wijze aan zijn eind gekomen is) kun je kiezen uit woorden als *verschrikkelijk*, het op Twitter veel gebruikte *ach ...*, of alweer een heleboel emoticons met traantjes. Maar er was kennelijk behoefte aan een uitbreiding van de reactiemogelijkheden. En toen dacht een slimmerik: o ja, ik kan ook eens 'niet te doen' onder die heftige foto van een aardbeving typen.

Zo is het, vermoed ik, gegaan.

Zelf heb ik twijfels over *niet te doen* in de betekenis 'Ik kan het niet aan.' Als iemand een foto van een drenkeling deelt, vind ik het uiteindelijk toch beter om er het saaie *verschrikkelijk* onder te zetten. Want *niet te doen* gaat alleen maar over jezelf. Je maakt het leed van de ander tot jouw probleem. En dat vind ik, om een andere mode-uitdrukking te gebruiken, niet oké.

AAF BRANDT CORSTIUS

Mistige metaforen

Schrijfster en columniste Ann De Craemer belicht op gezette tijden vanuit Vlaanderen allerlei taalkwesties.

Het komt niet vaak voor dat een scriptie de media haalt, maar begin juli gebeurde het met die van Heidi Van Rompuy, dochter van de Vlaamse CD&V-politicus Eric Van Rompuy. Zij vergeleek aan de KU Leuven het taalgebruik van Vlaamse politici tijdens verkiezingsdebatten in 1995 en 2014. Haar conclusie was dat politici vandaag vaker metaforen gebruiken, en dat die bovendien creatiever en origineler zijn dan in 1995.

Opvallend: Van Rompuy merkt op dat het verschil in frequentie niet gigantisch is; in 1995 was er sprake van 1,5 metaforen per minuut, in 2014 was dat aantal 1,8. Zo'n conclusie doet mij meteen twifelen aan de waarde van dit onderzoek, maar vooral wil ik Van Rompuys stelling tegenspreken dat metaforen wijzen op creativiteit en originaliteit in het taalgebruik van Vlaamse politici. Ik vind ze namelijk vaak een voorbeeld van taalkundige gemakzucht, en heb zelden de indruk dat politici metaforen gebruiken om op een creatieve manier complexe materie te verhelderen; eerder proberen ze die er verder mee te verduisteren.

Een vette vis

Ik sluit me daarmee aan bij de theorie van taalwetenschapper

Niels Janssens, die in 2011 in zijn masterscriptie schreef dat Belgische politici metaforen bovenal gebruiken om mist te spuien. Vooral populistische en Vlaams-nationalistische partijen zouden het doen. Zo werd een stap vooruit in de zesde Belgische staats-hervorming in 2011, waarbij er meer bevoegdheden van het federale niveau werden overgeheveld naar de gemeenschappen en gewesten, "een vette vis" genoemd. Het beeld werd bedacht door Peter De Roover van de Vlaamse Volksbeweging. Het leidde tot een hele rij voedingsmetaforen: van 'borrelnootjes' tot 'een lepel suiker' tot zaken die 'de ijskast in gingen'. De media pikten de beelden gretig op, maar uiteindelijk werden de metaforen zó uitgehold dat ze tot hoongelach van de bevolking leidden, en de politici aan geloofwaardigheid verloren. Volgens Janssens, een Vlaming die in Nederland woont, zijn dergelijke uitwassen in Nederland niet mogelijk, omdat het politieke discours er minder emotioneel is. Nederlandse kiezers willen daarnaast veel meer weten waar het beleid concreet over gaat.

Ook George Orwell, die met *Politics and the English Language* in 1946 een vlammend betoog schreef over de wollige en dode taal van politici, bemerkte maar

weinig creativiteit in de beeldspraak van Engelse politici en hekelde hun "versleten metaforen". Een nieuw gevonden beeldspraak, schreef hij, biedt hulp bij het denken doordat die een beeld oproept. "Anderzijds is een technisch gezien 'dode' beeldspraak (bijvoorbeeld *keihard*) eigenlijk weer een gewoon woord, waar een tekst niet minder pittig van hoeft te worden. Maar tussen deze twee groepen ligt een grote hoop versleten metaforen die geen enkel beeld meer oproepen en die alleen nog worden gebruikt omdat een mens op deze manier ontkomt aan de plicht om zelf naar woorden te zoeken."

Optimistische stromingen

Toen Vlaams minister-president Geert Bourgeois (N-VA) in september 2014 met zijn regeringsverklaring kwam, gebruikte ook hij heel wat versleten metaforen. Bijvoorbeeld: "Deze regering laat zich meevoeren door optimistische stromingen." Origineel en creatief? Ik denk het niet, want we hebben het beeld van de stroming al zó vaak gehoord dat het niets meer oproept. Dat geldt ook voor "budgettaire orthodoxie". Die laatste uitdrukking is bovendien een interessant voorbeeld van hoe een metafoor wordt gebruikt om mist te spuien. De kern van de regeringsverklaring was de aankondiging dat er fors moest worden bespaard, maar politici lijken te denken dat ze kiezers de wol over de ogen kunnen trekken door een vaag beeld als 'budgettaire orthodoxie' te gebruiken.

Boodschap aan de Vlaamse politici nu het nieuwe politieke jaar begint: metaforen kunnen verhelderend zijn, maar je kunt er, zoals Frits Bolkestein ooit schreef in *Onze Taal*, maar beter gedoseerd gebruik van maken. Een sterke metafoor kan verrassen, maar herhaal haar niet tien keer, want dan verandert ze al snel in een holle frase. En welke politicus streeft er nu naar om een holle indruk te maken? <

Foto: YouTube

Vlaams minister-president Geert Bourgeois: "Deze regering laat zich meevoeren door optimistische stromingen."

Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

In deze woordsudoku moet elke rij, elke kolom en elk zwartomrand blok van drie bij drie vakjes negen verschillende letters bevatten: A, I, K, M, N, S, T, W en Z. Ook de lichtrode, gele en blauwe kleurgroep (met overlappende lila vakjes), die samen de vorm van een paddestoel hebben, moeten aan die eis voldoen. In de bovenste kleurgroep ontstaat, van links naar rechts, een toepasselijk herfstwoord. In de vakjes met de cijfers 1, 2, 3 en 4 ontstaat een controlewoord van vier letters.

Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur dan het negenletterwoord en het controlewoord naar puzzel@onzetaal.nl

onzetaal.nl, of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel'). Uiterste inzenddatum: 10 oktober.

De winnaar ontvangt het spel Woordzoeker, beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het septembernummer is Koos Taanman uit Wognum. De oplossing was: *keerwoord*.

Deze woordsudoku is gemaakt door Folkert van der Meulen Bosma. Op zijn website www.sudoku-variations.com zijn tal van uitdagende sudokuvarianten te vinden.

	M						S	
		Z	S		M	N		4
	K		2	A			I	
I								A
	Z			T			M	
	3	S				I		
	W						N	
M			I		A		1	W
		T				A		

© 2015 www.sudoku-variations.com

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Voor aap staan

Apen hebben in de Nederlandse taal een slechte reputatie. Brutale jongens zijn 'snotapen' of 'apen van jongens'. Niemand wil graag 'voor aap staan', 'een gezicht als een aap hebben', of als 'aangeklede aap' of 'baardaap' worden betiteld. Die veelheid aan minder vleierende uitdrukkingen is ontstaan doordat apen werden beschouwd als een lelijker en onbeschaaft evenbeeld van de mens.

Apenliefde

Het woord *aap* wordt al gebezigd in het dertiende-eeuwse dieren-epos *Van den vos Reynaerde*, waarin "Mertijn die aep" de oom van Reynaert is. Het woord is Germaans; het komt ook voor in het Duits (*Affe*) en Engels (*ape*). Waar het woord uiteindelijk vandaan komt weten we niet, maar omdat apen in deze contreien niet inheems zijn, zal het woord al vroeg uit een andere taal zijn geleend.

In *Van den vos Reynaerde* treedt ook de "apinne Rukenau" op, de tante van Reynaert. Zij is letterlijk apetrots op haar kinderen, en daarvan weet de sluwe vos handig gebruik te maken; hij vleit haar met de woorden "Hoe lieflic sijn si ende hoe scone!" Begin zeventiende eeuw wordt de uitdrukking 'Aap, wat heb je mooie jongen' een spottende karakterisering voor iemand die zich door vleien uit een moeilijke situatie redt.

In vroeger eeuwen geloofde men dat apen zó veel van hun jongen hielden dat ze die dooddrukten. Jacob Cats rijmde in 1618:

"Een aap uit al te groote min, die perst zijn jong de lenden in." Van deze misvatting komt het woord *apenliefde*: een blinde liefde die meer kwaad dan goed doet. Terwijl *apenliefde* al sinds 1779 wordt gebruikt, is *apetrots* amper vijftig jaar oud.

Namen van dieren worden vaker als versterking gebruikt – denk aan *beresterk*.

Scharminkel

Een iets jongere, maar inmiddels weer verouderde benaming voor 'aap' is *siminkel* of *s(ch)eminkel*. Het is een verkleinwoord van *simme*, dat ontleend is aan het Latijnse *simia* en ook 'aap' betekende. *Simia* is afgeleid van het Latijnse woord *simus* ('stompneuzig', een Grieks leenwoord).

In een grafelijke rekening van 1399 is sprake van "Enen speel-man die mit eenre scemynkel speelde voir minen here", dus: een artiest die met een aap een act opvoerde voor de graaf. In de Lage Landen dienden apen destijds als vermaak voor de adel. Net als *aap* kreeg het woord *scharminkel* of *scharminkel* een negatieve lading: het werd als scheldwoord gebruikt, en in de loop van de zeventiende eeuw ging men er een broodmager mens of dier mee aanduiden. Alleen die afgeleide betekenis heeft de tand des tijds doorstaan.

Tekenaap

Op 10 oktober 1795 plaatste vendumeester C. van den Dries in de *Rotterdamsche Courant* een advertentie waarin hij aankondigde dat hij "heden morgen [begint] met het verkopen der schilderyen en liefhebberijen, waaronder (...) een fraaye Engelsche pantograph of Tekenaap". Een tekenaap is een toestel om een tekening op een andere schaal over te brengen. Waarom wordt dat zo genoemd? Is het zo'n lelijk werktuig? Nee, de naam verwijst naar het feit dat dankzij de tekenaap de oorspronkelijke tekening makkelijk kan worden nagebootst oftewel 'nageaapt'.

Het toestel is in 1603 uitgevonden door de Duitse jezuïet en geleerde Christoph Steiner, die er een boek over schreef: *Pantographice, seu Ars Delineandi res quaslibet per parallelogrammum line-*

are ('de kunst van het overtekenen met behulp van een parallelogram') – van deze titel is de naam van het werktuig afgeleid. Letterlijk betekent *pantograaf* 'alles-tekenaar'. Terwijl het Frans en Engels alleen het geleerde woord *pantograaf* kennen, preferiert het Nederlands de inheemse benaming *tekenaap*. Ook het Duits kent een eigen woord: *Storchschnabel*, letterlijk 'oievaarssnavel'.

Apenstaartje

De jongste loot aan de apenstam is het apenstaartje, dat in ieder e-mailadres voorkomt. Dit teken, in het Engels *at* of *at sign*, is een oude Italiaanse koopmansafkorting voor *amfora*, een inhoudsmaat van 26 liter. In het Engels verschoof de betekenis naar 'at (the cost of)', overeenkomend met het Latijnse *ad* en het Franse *à*.

In 1971 werd het nog maar weinig gebruikte symbool door de Amerikaanse programmeur Ray Tomlinson ingevoerd in de voorloper van internet. Internet en e-mail deden in 1991 hun intrede en vonden vanaf 1995 op grote schaal ingang. In kranten uit dat jaar moest nog worden uitgelegd: "Een e-mailadres begint met de naam – of een afkorting daarvan. Daarna het zogenaamde apenstaartje (@) en daarachter de naam van de Internet-aanbieder, gevolgd door de landencode, voor Nederland is dat nl."

Vanaf dat moment was het apenstaartje voor iedere computergebruiker een begrip. De verwijzing naar een aap is in dit verband niet uniek voor het Nederlands: hij komt ook voor in het Afrikaans (*aapstert*) en het Duits: *Klammeraffe* ('slingeraap'), ook wel *Affenschwanz*. Vroeger kenden ook Engelstalige landen de benaming *monkey tail* of *ape tail*, en gezien het Angelsaksische overwicht in de computerbusiness, zal dat wel de oorspronkelijke bron van de naam zijn. <

Illustratie: 123RF

Erik van der Spek buigt zich maandelijks over beeldspraak die de tijdgeest vangt – en soms zelfs ook bepaalt.

Haarvaten

Het bibliotheekwerk moet doordringen in de haarvaten van de samenleving, lees ik op internet. Maar het wordt druk in die haarvaten, want ook duurzaamheid, ondernemingszin, media en de kerk zoeken er hun plaatsje. En de afdeling Hardenberg van D66 zet zich in om “het D66-geluid nog verder in de haarvaten van de samenleving in te brengen”. Tijd voor een dotterbeurt?

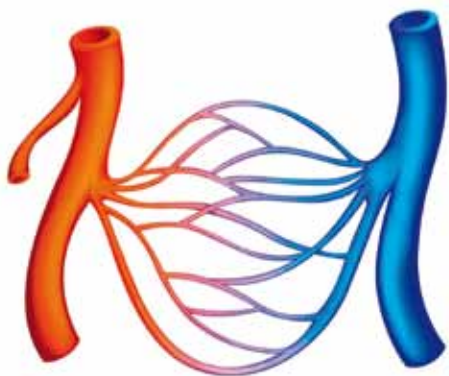
Als we duidelijk willen maken dat we ons een bepaald begrip volledig eigen hebben gemaakt, doen we vaak een beroep op ons lichaam. Vroeger zeiden we bijvoorbeeld dat iemand een politieman of een verkoper ‘in hart en nieren’ was. Maar naarmate we meer weten van ons lichaam, worden onze metaforen specialistischer. De metafoor ‘haarvaten’ is een goed voorbeeld. Haarvaten zijn onze fijnst vertakte bloedvaten: als een begrip als duurzaamheid in onze haarvaten zit, zijn we er volledig van doordrongen.

Maar de lichamelijke van de metafoor stelt wel beperkingen. We kunnen ons niet elke entiteit voorstellen als een wezen met haarvaten. Een bedrijf of organisatie wordt vaak vergeleken met een organisme, dus dan zijn haarvaten niets buitenissigs. Bij ‘de haarvaten van de politiek’ is het al lastiger, hoewel je ‘de politiek’ als een veelkoppig monster kunt zien – inclusief haarvaten. Maar als ik lees “Marjan Minnesma wil dat duurzaamheid in de haarvaten van elk schoolvak komt”, is de metafoor te ver opgerekt.

Naast haarvaten hebben we natuurlijk ook DNA: “Klantgerichtheid zit in het DNA van onze organisatie.” Het klinkt bijna wetenschappelijk. Ook metaforen als ‘tot op het bot’ of ‘in het merg van’ suggereren diep doordringen. Volgens Denker des Vaderlands Marli Huijer zijn “mensen tot op het bot, tot in elke vezel, doordrongen van ritmes”. Vezels zijn ook fijnvertakt, maar dan zijn we wel afgedaald naar het plantenrijk.

ERIK VAN DER SPEK

Illustratie: 123RF

Haarvaten: onze fijnst vertakte bloedvaten.

Taalvragen

Als taalkundige moet ik eigenlijk gruwen van al die taalvragen die ik vaak hoor, bijvoorbeeld in een radio-programma als *De Taalstaat* elke week. Mag je wel zeggen: ‘in de brand’? Is het ‘hoorn’ of ‘horen’? Het is toch zeker fout als je zegt: ‘Ik geloof niet dat het regent’ wanneer je bedoelt: ‘Ik geloof dat het niet regent?’ En *wanneer* in de vorige zin, moet dat niet *indien* zijn? Al die onzekerheden of juist onterechte zekerheden over goed en fout! Weten al die mensen dan niet dat elke taalgebruiker gezegend is met een raffijn taalgevoel dat vanzelf ontstaan is? Beseffen die vragenstellers niet dat de taal ook kan bestaan zonder dat er allerlei kunstmatige regeltjes en voorschriften worden uitgedacht en gehandhaafd?

Dat is mij vroeger allemaal geleerd, en ik zal het ook anderen vaak genoeg voorgehouden hebben. Een beetje taalkundige houdt zich niet bezig met voorschrijven, maar liever met beschrijven. Vandaar ook dat de snelste manier om een taalkundige uit een gezelschap te jagen bestaat uit het aansnijden van een onderwerp als spelling. Want als er nou iets voorschrijvend en niet beschrijvend is, dan is het wel spelling. En als er nou ergens vaak geen verklaringen bestaan maar alleen toevallige keuzes, dan is het daar wel.

Inmiddels denk ik er iets genuanceerder over. Ik weet dat de taalkunde zich bezighoudt met het taalgevoel, dat groten-deels op een natuurlijke manier tijdens de taalverwerving ontstaat, en met de taalwerkelijkheid. Maar ik denk nu ook dat er geen taal bestaat zonder een taalnorm.

Mensen die een dialect spreken, zullen het verschijnsel onmiddellijk herkennen, maar in elke groepstaal bestaat het ook. Waar je aan de ene kant van het dorp ‘sjoon’ zegt, daar is het aan de andere kant ‘sjoen’ – en soms is het nóg subtieler. Ook zonder schriftelijke regeltjes ontstaat er in elke taalgemeenschap iets van een taalnorm. ‘Zo zeggen wij dat hier niet’ is een uitspraak die je in alle talen tegenkomt.

Misschien ontstaat zo’n norm om een groepsgevoel te creëren, misschien is het een overblijfsel uit onze taalverwerving als kind, toen ons taalgevoel nog onzeker was, en we juist op zoek waren naar signalen over wat wel en niet mogelijk was.

De taalnorm is altijd kunstmatig en wijkt altijd af van het taalgevoel (anders was hij nergens voor nodig). Als het taalgevoel van de gemeenschap geheel overeenkomt met de norm (*het huis waar ik woon* in plaats van *het huis daar ik woon*), dan verdwijnt de norm vanzelf. En soms blijkt een taalnorm niet te werken (*hun/hen*), en dan wordt hij aangepast of hij blijft bestaan als een soort cliché, waar anderen (taalkundigen) dan weer van kunnen gruwen. Want ook dat is iets wat we blijkbaar nodig hebben: ons lekker ergeren aan taal.

DE TAALPROF

Spellingwijzer Onze Taal

De nieuwe *Spellingwijzer Onze Taal* is de opvolger van het Witte Boekje uit 2006. In deze actuele en praktische gids vindt u de spelling van 70.000 lastige woorden, woordvormen en eennamen. Bij elk woord wordt verwezen naar de achterliggende spellingregel, en alle spellingregels worden duidelijk uitgelegd. Bij sommige woorden wordt ook een veelvoorkomende alternatieve (maar niet-officiële) schrijfwijze gegeven.

De *Spellingwijzer Onze Taal* is samengesteld door de Taaladviesdienst van Onze Taal. Zie ook het artikel op blz. 267.

Prijs: € 17,50

Tegelijkertijd verschijnt ook de compacte *Snelspelwijzer Onze Taal*, geschreven door Wim Daniëls. Hierin worden in kort bestek de belangrijkste spellingregels uitgelegd in eenvoudige bewoordingen die voor iederéén begrijpelijk zijn, ook voor scholieren en gevorderde tweedetaalleers.

Prijs: € 5,99

Dat hoor je mij niet zeggen!

Wouter van Wingerden
en Pepijn Hendriks

Taalclichés zijn pasklare zinnestjes die we in allerlei standaard-situaties gebruiken, zoals 'Dat had je nou niet hoeven doen!', 'O, wordt het zo'n dag?' en 'Maar waar ik eigenlijk voor bel ...'

De taalkundigen Van Wingerden en Hendriks verzamelen al jaren van dit soort zinnestjes, en hebben de leukste vijftienhonderd nu gebundeld. Zie ook het artikel op blz. 274. (Thomas Rap, 144 blz.)

€ 10,-

Tekstvorm geregeld

Taaladviesdienst Genootschap Onze Taal

Handzame en veelzijdige gids met tips en richtlijnen voor het uiterlijk van teksten in het algemeen en tien tekstgenres in het bijzonder, waaronder e-mails, cv's en webteksten. (Sdu uitgevers, 138 blz.)

Nu van € 13,95 voor € 7,50

NIUW!

De leeslijst

Diverse auteurs

De *leeslijst* is een staalkaart van verwachte en onverwachte, onterechte en terechte hoogten uit tien eeuwen schriftelijke cultuur in de Lage Landen. 221 besprekingen door 24 auteurs, van Vondel tot *Het verdriet van België*, van de *Wachtendonckse psalmen* tot de *Gorgelrijmen*. (Vantilt, 477 blz.)

€ 24,95

Het Groene Boekje

Nieuwe, geactualiseerde uitgave van de officiële spellinggids. Verschijnt op 13 oktober. Zie ook blz. 269.

(Van Dale, 1216 blz.)

€ 24,95

NIUW!

Spellingcursus op usb-stick

Hendrikx Van der Spek en
het Genootschap Onze Taal

Fris uw taalkennis op met onze digitale spellingcursus, bestaande uit korte modules met oefeningen plus een eindtoets. De spellingcursus staat op een usb-stick van 4 GB.

€ 15,-

NIUW!

Waar komt hagelslag vandaan?

INL en Onze Taal

Wat heeft 'ijsbergsla' met ijsbergen te maken? Liepen er ooit ezels over een 'ezelsbruggetje'? Waarom worden politieke partijen 'rechts' of 'links' genoemd? En is dat

links verwant met *slinks*? Deze en 96 andere vragen worden beantwoord in *Waar komt hagelslag vandaan?*, een coproductie van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) en het Genootschap Onze Taal. (Thomas Rap, 120 blz.)

Het boek verschijnt op 7 november.

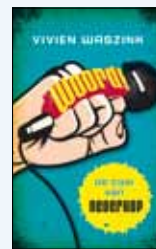
Tot die datum is de intekenprijs € 8,50.

Daarna kost het € 10,-.

NIUW!

Woord! De taal van nederhop

Vivien Waszink

Dit boek beschrijft de taal van de Nederlandse hiphop: stijlen, vormen en technieken, woord-, en taalgebruik en vakjargon van de rappers. (Uitgeverij Nieuwezijds, 207 blz.)

€ 14,95

Een sprinter is een stoptrein zonder wc

Ronny Boogaart

Dit boek laat zien hoe je met woorden de blik en gedachten van je toehoorders of gesprekspartners kunt sturen, oftewel hoe je een onderwerp kunt 'framen'. (AUP, 120 blz.)

€ 9,95

Handboek voor de redacteur

Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar

Over alle facetten van het redactievak: beoordelen, redigeren en corrigeren van teksten, omgang met auteurs en opdrachtgevers, tekstsoorten, beeld, auteursrecht en nog veel meer. (Boom, 291 blz.)

€ 29,90

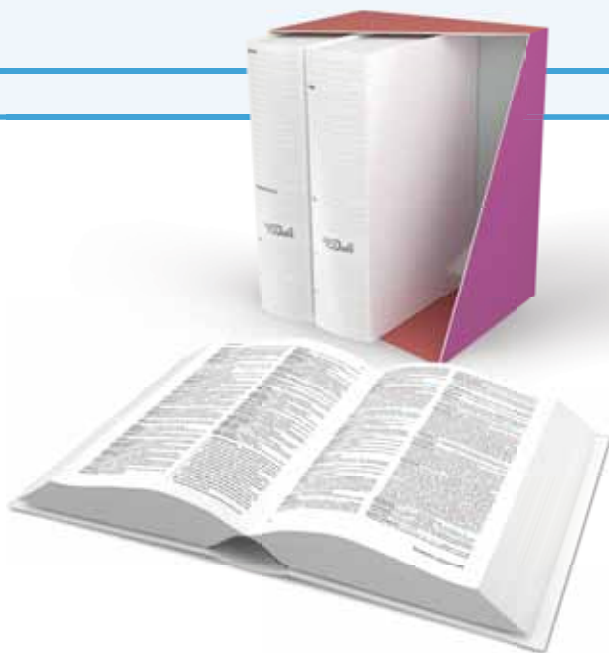
De nieuwe grote Van Dale

Laatste kans: intekenen voor € 149,-

Op 6 oktober verschijnt de vijftiende papieren editie van de grote Van Dale. Het woordenboek is ten opzichte van de vorige editie uit 2005 ingrijpend vernieuwd: maar liefst 18.000 nieuwe trefwoorden, plus veel meer betekenissen, uitleg en voorbeeldzinnen – en ook de allernieuwste uitdrukkingen staan erin (zoals *een stip aan de horizon zetten*). In deze editie worden voor het eerst vijfhonderd 'lastige' lemma's met illustraties verduidelijkt, en zijn er kaderteksten met taalweetjes toegevoegd, over onderwerpen als nadruktekens, alliteratie en taalvariatie.

Als extra bij dit papieren woordenboek ontvangt u een jaar lang toegang tot de onlineversie – ook geschikt voor smartphone en tablet – die vernieuwd is met een zogeheten 'wiki-functie', zodat u zelf woorden, plaatjes en filmpjes aan het woordenboek kunt toevoegen.

In de onlineversie vindt u ook veel samenstellingen die niet in het papieren woordenboek staan, en andere extra's, zoals de vervoeging van werkwoorden. Zie ook het artikel op blz. 264.

U kunt de nieuwe Van Dale tot en met 18 oktober 2015 bestellen met € 30,- voorintekenkorting. De prijs is dan € 149,- in plaats van € 179,-. Ga daarvoor naar de webwinkel van Onze Taal: www.onzetaal.nl/vandale. Het woordenboek wordt na verschijnen zonder bijkomende kosten bij u thuisbezorgd.

NU € 30,- intekenkorting in de webwinkel van Onze Taal

Taal op drift

Joop van der Horst

Een zoektocht naar lange-termijnontwikkelingen in de taal en de samenleving, en het verband ertussen. (Meulenhoff, 542 blz.)

€ 24,95

Blits! De taal van de jaren zestig

Wim Daniëls

Nieuwe woorden uit de turbulente jaren zestig, van *aaibaarheidsfactor* tot *zitzak*. (Thomas Rap, 225 blz.)

€ 12,90

Taalagenda 2016

In de *Taalagenda* van Onze Taal, een handige bureau-agenda in ringband, vindt u iedere week een taaltest, een bladzij taalkronkels, of leuke, verrassende stukjes over taalmythen en valse vrienden. (Bekking & Blitz)

€ 13,99

Taalkalender 2016

De 23ste onvolprezen scheurkalender van Onze Taal. Zeven dagen, zeven rubrieken: taaladvies, nieuwe en vergeten woorden, etymologie, gebarentaal, intensiveringen, stijlfiguren en taalpuzzels. Zie www.onzetaal.nl/taalkalender voor een voorproefje.

€ 14,99

Kindertaalkalender 2016

De tweede editie van de succesvolle *Kindertaalkalender* van Kidsweek en Onze Taal.

- Volledig in kleur
- Vrolijke opmaak
- Leuk én leerzaam
- Voor kinderen van 8 tot 12 jaar
- Zie www.onzetaal.nl/ taalkalender voor een voorproefje.

€ 14,99

Combinatie-aanbieding € 27,-

Bestel de *Taalkalender* en de *Kindertaalkalender* samen voor € 27,-.

Het Nederlands in Suriname (1667-1876)

Jan van Donselaar

Een verzameling woorden die tussen 1667 en 1876 voorkwamen in Suriname onder invloed van de Nederlanders die zich daar vestigden. 2100 neologismen, woorden die een tweede betekenis kregen en leenwoorden. (Meertens Instituut, Nederlandse Taalunie, 291 blz.)

€ 25,-

BESTELINFORMATIE

U kunt deze boeken bestellen in de webwinkel van Onze Taal: www.onzetaalwebwinkel.nl. Daar vindt u ook nog veel andere taalboeken en -uitgaven. De genoemde prijzen gelden voor Nederland. Levertijd 3 tot 7 dagen. Voor bestellingen van minder dan € 19,- wordt in Nederland € 1,50 aan verzendkosten in rekening gebracht. In de webwinkel worden apart de extra verzendkosten voor het buitenland berekend.

Week van het Nederlands

Van 10 tot en met 17 oktober vindt voor het eerst de 'Week van het Nederlands' plaats. Op initiatief van de Taalunie zijn er tijdens die week in Nederland en Vlaanderen allerlei activiteiten die "het belang en de rijkdom van het Nederlands op een feestelijke manier zichtbaar maken", aldus het persbericht.

Vanwaar deze week?

Geert Joris, algemeen secretaris van de Taalunie: "Door de mondialisering en de digitalisering neemt de invloed van andere talen op het Nederlands toe. Daar is niets mis mee. Maar dat mag niet ten koste gaan van onze taal, omdat die als onze moedertaal het meest geschikte middel is om maatschappelijke, culturele en economische doelen te bereiken. Denk aan integratie, aan samenwerking, aan identiteit. De Week van het Nederlands biedt een platform om al deze mogelijkheden van het Nederlands te laten zien. De activiteiten zijn leuk, onderhoudend en leerzaam; het hogere doel is het taalbewustzijn vergroten."

Wat is er zoal te doen?

"Er zijn zo'n zestig activiteiten, die heel gevarieerd zijn. Poëzie-avonden, lezingen, congressen, theatervoorstellingen, ludieke aandacht voor nieuwe woorden, online wedstrijden, taaladviezen en ga zo maar door. Er is voor elk wat wils, voor jong en oud, in Nederland en Vlaanderen."

Dit voorjaar klonk er kritiek op de week. Het zou allemaal te duur zijn in deze tijd van bezuinigingen. Hebben jullie daar rekening mee gehouden?

"Die kritiek was te begrijpen. We kondigden de week aan vlak nadat we een aantal bezuinigingen hadden bekendgemaakt. Maar de uitgaven zijn verantwoord. Het is onze taak om het belang van het Nederlands zichtbaarder te maken en te ondersteunen."

Foto: Sandra van Spelde

Geert Joris, algemeen secretaris van de Taalunie.

Omdat het de eerste keer is, hebben we nu een aantal eenmalige investeringen. Vanaf volgend jaar verlagen we dat bedrag stelselmatig. Op termijn moet de week zichzelf bedruipen."

Zal dit een jaarlijkse traditie worden?

"Wat mij betreft zeker, maar het hangt er vooral van af of andere organisaties mee blijven doen. We praten nu al met organisaties die dat volgend jaar ook willen. Kijkend naar de reacties en het enthousiasme heb ik alle vertrouwen in een sneeuwbal effect."

Zie ook: www.weekvanhetnederlands.org

Protest tegen meer Nederlands op scholen Bonaire

In welke taal moeten basisschoolleerlingen op Bonaire les krijgen? Nederlands of Papiaments? Daarover woeden daar steeds fellere discussies. Tot nu toe worden kinderen op het eiland tot groep 5 in het Papiaments onderwezen, en vervolgens in het Nederlands. Maar als het aan de Nederlandse Taalunie en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ligt, wordt het Nederlands de instructietaal voor de hele basisschool.

De Taalunie constateerde dat het voor de kinderen in groep 5 te laat is om het Nederlands nog op een heel goed

niveau te leren beheersen – iets wat wel nodig wordt geacht voor hun verdere ontwikkeling, bijvoorbeeld als ze naar Nederland komen voor vervolgonderwijs. En in hun dagelijkse omgeving horen zij dat Nederlands nauwelijks: buiten school wordt vrijwel overal Papiaments gesproken.

Pleitbezorgers van het Papiaments zien in die dagelijkse taalpraktijk juist een argument om het Papiaments in de lagere schoolklassen te behouden: kinderen die vakken onderwezen krijgen in een voor hen vreemde taal, lopen al snel achterstanden op. Een ander

bezwaar is dat de Nederlandse methodes, waarin het dikwijls gaat over vijvers, sneeuw en stoplichten, niet aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen daar.

De Fundashon Akademia Papiamentu heeft daarom de Eilandsraad gevraagd om bij de Nederlandse overheid aan te dringen op een onafhankelijk onderzoek naar de taalsituatie op Bonaire. De Taalunie zou volgens de Papiamentsgezinden de zaak te veel door een Nederlandse bril bekijken.

Ig Nobelprijs voor huh-onderzoek

Drie Nijmeegse taalwetenschappers hebben een Ig Nobelprijs gekregen voor hun onderzoek naar misverstanden in communicatie. De Ig Nobelprijs wordt elk jaar uitgereikt voor tien onderzoeken die "mensen eerst aan het lachen maken, en daarna aan het denken zetten". Het bekroonde onderzoek laat zien dat *huh* een universeel woord is, dat overal ter wereld in ongeveer deze vorm wordt gebruikt om in een gesprek opheldering te vragen.

Een interview met Mark Dingemanse, een van de onderzoekers, is te vinden op www.onzetaal.nl/huh.

Taal op Prinsjesdag

Veel aandacht dit jaar voor de talige kant van de Troonrede en de daaropvolgende Algemene Politieke Beschouwingen. Tijdens die debatten was Geert Wilders (PVV) volgens zowel het Nederlands Debatinstituut als de Nationale Jeugdraad de beste spreker, al moest hij de eer bij de tweede bekroning delen met Jesse Klaver van Groen-Links. De Zwetsprijs van de Nationale Jeugdraad voor de onduidelijkste spreker ging voor de tweede opeenvolgende keer naar Halbe Zijlstra (VVD).

Bij de Troonrede ging de

aandacht vooral uit naar de voordracht van koning Willem-Alexander. Acteur Gijs Scholten van Aschat schreef in *NRC Handelsblad* dat het staatshoofd “zijn zinnen naar de punt toe spreekt” (oftewel duidelijk afrondt) en dat hij een sympathieke, toegankelijke toon heeft, die minder geaffecteerd is dan die van zijn moeder. Taaldeskundigen Jan Kuitenbrouwer en Marc van Oostendorp letten vooral op de v's van de koning: die blijkt hij soms uit te spreken als een w, maar vaak ook als een f. (Zie voor dat laatste ook het artikel op blz. 282.)

Koning Willem-Alexander leest de Troonrede van 2015.

Dieuwertje Blok en Adriaan van Dis: “lekkerste voorleesstem”

Dieuwertje Blok en Adriaan van Dis hebben respectievelijk de “lekkerste vrouwelijke” en “lekkerste mannelijke voorleesstem” van Nederland. Dat blijkt uit een onderzoek op initiatief van Audiolezen, een dienst van Stichting Aangepast Lezen.

Blok, vooral bekend als presentatrice van het *Sinterklaasjournaal*, kreeg bij de vrouwen de meeste stemmen: 18 procent. Ze werd op de voet gevolgd door actrice Carice van Houten (13 procent) en NOS-journaalpresentatrice Annechien Steenhuizen (10 procent). Bij de mannen kreeg Van Dis 23 procent van de stemmen. Hij liet presentatoren Humberto Tan (13 procent) en Twan Huys (12 procent) achter zich.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Aanduiding *lhbt* uitbreiden tot *lhbtqia*?

De afkorting *lhbt* verwijst naar lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en/of transgenders. Wat deze personen gemeen hebben, is dat zij zich (ook) tot hetzelfde geslacht aangetrokken voelen en/of dat ze in het lichaam van het verkeerde geslacht ter wereld zijn gekomen.

De aanduiding *lhbt* heeft als bezwaar dat er meer soorten minderheden op dit vlak zijn dan de vier genoemde, die niet met hun beginletter vertegenwoordigd zijn. Een oplossing is de letterreeks uit te breiden, bijvoorbeeld met een *q* ('queer' of 'questioning' – oftewel 'zoekende'), *i* ('interseksueel') en *a* ('aseksueel'). Is dat wenselijk? Op de website van Onze Taal gaven 598 mensen hun mening:

JA 16%

NEE

84%

Het vraagstuk blijkt velen te boeien en heeft geleid tot zinnige reacties op het internetforum. Slechts een kleine minderheid is voorstander van uitbreiding van de letterreeks; zij vinden het rechtvaardig ten opzichte van de groepen zelf. Het kan hen helpen bij de emancipatie, en de grote hoeveelheid letters weerspiegelt in hun ogen fraai de veelvormigheid die op het vlak van gendervariatie bestaat.

De mensen die niet enthousiast zijn over de uitbreiding – de meesten dus – voeren daar heel verschillende redenen voor aan. Ze vinden de criteria voor opname in de

afkorting inhoudelijk inconsistent en de aanduiding communicatief onhandig, vrezen dat het aantal uitbreidingsmogelijkheden eindeloos wordt of hebben helemaal geen behoefte aan een verzamelnaam. En veel tegenstanders zeggen zelf een betere aanduiding te hebben bedacht, zoals *alterseksueel*, *andersgeoriënteerd*, *hotralebi* en – het vooral in Vlaanderen gebruikelijke – *holebi*.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via Taalpost, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

AGENDA

tot 21 april, Vlaanderen. De staat van onze taal, door Ludo Permentier (tournee).

7-18 oktober, Nederland. Kinderboekenweek.

13 oktober, Brussel. Taal in bedrijf: Vlaams-Nederlands evenement op het gebied van taal- en spraaktechnologie.

14 oktober, Horst. Symposium over het gebruik van digitale oefenprogramma's in het voortgezet onderwijs.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

Taalergernissen

“Smartphoneland” en “kippenwereld”

BRIGITTE VAN DER BENT, EINDREDACTEUR *CONSUMENTENGIDS* - DEN HAAG

Op de redactie van de *Consumentengids* verzamelen we ‘vreemde landen en werelden’. Het begon toen we voor de zoveelste keer een artikel kregen met een openingszin als ‘In supermarktlând is heel wat aan de hand’ en ‘De nieuwste modellen in laptopland ...’

We zijn ter lering ende vermaak eens gaan bijhouden wel-

ke landen er blijkbaar zoal bestaan. Inmiddels prijken op onze wereldbol de volgende staten: Datingland, Honingland, Printland, Hypothekenland, Camera-land, Smartphoneland, Zorgverzekeringsland en Televisieland. Soms wordt het nog groter aangepakt; zo kwamen we al de “kippenwereld” en de “vaste-telefoniewereld” tegen. En dit allemaal ten tijde van het “gloeilampentijdperk”.

Deze landen, werelden en tijdperken schoppen het in de *Consumentengids* niet ver.

Zesjescultuur nekt ‘t negentje

GERRIT LANSINK - BOEKELO

Zelfs Hasselo heeft ‘t: het foute apostrofzesje. Met de invoering van de digitale tekstverwerking heeft het goudeerlijke negentje (‘) terrein moeten prijsgeven aan dit valse zesje (‘). Zo kom je vooral ‘t en ‘n steeds vaker tegen, in plaats van de correcte vormen ‘t en ‘n. Betekent deze vorm van zesjescultuur uiteindelijk de apocalyps van het negentje? <

Foto: Gerrit Lansink

Winkelcentrum Hasselo te Hengelo (O.)

Gesignaleerd

Hij-instromer

EMMA POLEY - ROTTERDAM

Van de week was ik getuige van een grappige woordspeling, die ik nog nooit eerder had gehoord. Een vriendin van me wil graag in het basisonderwijs werken en heeft daarom diverse scholen gevraagd of ze er als zij-instromer aan de

slag zou kunnen. Helaas hadden de scholen geen plek voor haar. Als ze een man was geweest, had het misschien anders gelegen, want één school gaf aan dat ‘hij-instromers’ wél van harte welkom waren!

Overigens blijkt het woord niet helemaal nieuw te zijn – er bestaat zelfs een website www.hij-instromers.nl, speci-

aal voor mannelijke zij-instromers in het onderwijs.

‘Dat kunt u niet ontgaan zijn’

HERMEN JAN RIJKS - AMSTERDAM

Laatst hoorde ik op de radio een ervaren presentator zeggen: “Dat kunt u niet ontgaan zijn.” ‘Dat kunt’ – mis-

schien was het een verspreking, maar Google leerde me dat ‘Dat kunt’ in plaats van ‘Dat kan’ wel vaker voorkomt. Zo schreef een sport-schouwer in 2013: “Mensen die niezen, neuzen snuiten en hoesten: dat kunt u niet ontgaan zijn de afgelopen weken.” Opmerkelijk! <

Contributie Onze Taal 2016

Onze Taal is er veel aan gelegen om de contributie zo laag mogelijk te houden. In 2014 is het tarief niet verhoogd, in 2015 zeer gering, met € 0,50 tot € 35,-. Ook voor 2016 zal de verhoging beperkt zijn: € 1,- voor het basislidmaatschap. De diverse tarieven voor 2016 worden als volgt:

• Nederland, Ned. Antillen, Aruba, Suriname	€ 36,-
• België	€ 39,50
• buitenland (buiten bovengenoemde landen)	€ 52,50
• CJP	€ 29,50
• collectief abonnement	
- basisabonnement	€ 55,-
- alle volgende	€ 18,-
• los nummer inclusief toezending	€ 6,-
• digitale editie	€ 36,-
• postabonnement en digitaal samen	€ 50,-
• postabonnement België plus digitale versie	€ 53,50
• postabonnement andere landen plus digitale versie	€ 66,50

Trouwe leden

Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift krijgt vaak een welkomstcadeau. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloond? Ja, vinden wij.

Daarom verloot Onze Taal elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van Onze Taal, loot mee. Deze maand vielen in de prijzen: J.Th. Berhout, D.D. van den Bout, A. Buijn-Buissink, J.L. van de Griend, M.J. Hegeman, K.M.F.J. Houben, P.A.M. Poelstra, R.M. van Schravendijk, G. Spaans-Mion en A. Verbeek.

ANTWOORDEN TAALTEST (zie pagina 273)

A. Spelling

1. c. achterovergedrukt
2. a. aha-erlebnis
3. b. kotelet

B. Woordenschat

1. c. speculaaspop
2. c. verhoogde toon
3. a. deel van een vleugel wegnemen

C. Zoek de fouten

1. *bedomptste, köfte, Aziatische, eronder gelegen, bistrootje*
2. *drieënveertigste, sit-up*

D. Extra

Het vouwwerk heet ‘filigraan’.

Matthias Giesen

Lezer

REDACTIE ONZE TAAL

Naam Mans Kuipers.

Woonplaats Sint-Anna-parochie.

Geboren 19 maart 1957 in Wymbritseradiel.

Beroep Eindredacteur, corrector en docent journalistiek.

Partner, kinderen Getrouwd met Jobien, geen kinderen.

Opleiding Gymnasium alfa en studie geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Hobby's/vrije tijd Bridge, cryptogrammen, voetbal (passief), met vrienden naar concerten.

Onze Taal-lid sinds 1 januari 2004.

Waarom werd u lid? Ik besloot destijds van journalistiek en taal mijn beroep te maken, en dan is *Onze Taal* hét blad.

Andere tijdschriften *De Groene Amsterdammer*, *Vrij*

Nederland, *Villamedia*, *Hard gras*.

Krant *De Volkskrant*, *Het Parool*, *Het Financieele Dagblad*.

Televisie NOS-achtuurjournaal en series op HBO en Netflix: *The Wire*, *Homeland*, *Better Call Saul*, *Six Feet Under* et cetera (op streng rantsoen: één aflevering per avond).

Radio NPO Radio 1, alleen in de auto, voor file-informatie.

Boek *De toverberg* van Thomas Mann.

Website *Buienradar.nl* en *Nos.nl/teletext*.

Wat leest u het eerst in *Onze Taal*? 'Ruggespraak'.

Wat zelden? Artikelen over congressen en symposia.

Welke taalonderwerpen boeien u het meest? De invloed van het Nederlands op andere talen en van andere talen op het Nederlands, historische taalkunde, spreekwoorden en gezegden.

Favoriete *Onze Taal*-artikel

Artikelen van langer dan een paar maanden terug zijn in de mist der tijd verdwenen. Dit jaar las ik met veel plezier 'Van *mamá* tot *plee*. Franse leenwoorden in het Nederlands' (juninummer).

Aantrekkelijkste taaltrend

'Kleine talen' die zich staande weten te houden en levend blijven: het Nederlands in Europa, het Fries in Nederland en het Bildts in Friesland.

Ergerlijkste taaltrend

Engelse termen (vooral voor functies en in koppen van artikelen) daar waar er perfecte Nederlandse alternatieven zijn.

Verbeterd u iemands taalgebruik weleens? Tja, ik ben docent en corrector, dus ik doe de hele dag niet anders ...

Welke taalfout maakt u stiekem bewust toch? Engelse

termen gebruiken als er perfecte Nederlandse alternatieven voorhanden zijn.

Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? In totale paniek raken. En vervolgens de neiging onderdrukken om iedereen van alles te verbieden.

Beste taalgebruiker Drs. P en Hugo Brandt Corstius.

Lelijkste woord *Ophoesten*.

Mooiste woord *Duizenddingdoekje* (maar er zijn honderden mooie woorden, en ik geef op deze vraag elk uur een ander antwoord). <

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Bijbelvertalingen

De Bijbel in de Lage Landen gaat heel uitvoerig in op de vele gehele en gedeeltelijke bijbelvertalingen die er in de loop der eeuwen in het Nederlands zijn verschenen – van de *Wachten-donckse Psalmen* (omstreeks 900) tot aan de Nieuwe Bijbelvertaling (2004). Het boek behandelt de ontstaansgeschiedenis van iedere vertaling, waarbij ook steeds wordt stilgestaan bij vertaaltechnische aspecten – hoe is er vertaald en waarom? – en de theologische

opvattingen die aan de vertaling ten grondslag lagen. Behalve reguliere vertalingen komen ook onder meer kinderbijbels en literaire en persoonlijke vertalingen aan de orde. De bijdragen aan dit lijvige boek zijn geschreven door mediëvisten, bijbelwetenschappers, (kerk-)historici, neerlandici en vertaalwetenschappers.

De Bijbel in de Lage Landen. Elf eeuwen van vertalen, onder redactie van Paul Gillaerts e.a., is een uitgave van Royal Jongbloed en kost € 49,95 (gebonden, 980 blz.). ISBN 978 90 8525 039 5

Jarenzestigwoorden

Blits! is het honderdeneerste boek van taalkundig Wim Da-

niëls. Het biedt een overzicht van de woorden waarmee het Nederlands in de jaren zestig verrijkt is, van *alarmschijf* en *beatgirl* tot *woonerf* en *zakkenwasser*. Daar zitten woorden bij die inmiddels weer verdwenen zijn, zoals *teenagershow*, *praat-in* en *elastiektwist*, woorden die 'typisch jaren zestig' zijn, zoals *maxi-jurk*, *gastarbeider*, *twen* en *protestsong*, maar vooral ook veel woorden die sinds-

dien volkomen ingeburgerd zijn, zoals *underground*, *leefbaarheid* en *halvarine*. In aparte hoofdstukjes wordt ingegaan op slogans ('Stop een tijger in uw tank'), namen (Boerenpartij, Bonanza, Swiebertje), spelling (*sitroen* en *ginekoloog*) en verengelsing.

Blits! De taal van de jaren zestig is een uitgave van Thomas Rap en kost € 12,90 (gelijmd, 224 blz.). ISBN 978 94 004 0110 5

Juridische teksten samenvatten

Juridische teksten zijn vaak lang van stof en lastig te begrijpen, en daarom wordt er vaak een korte samenvatting 'in gewone taal' aan toege-

voegd. Het schrijven van zo'n samenvatting is een vaardigheid die geleerd moet wor-

den. Met het tweede deel in de serie 'Recht lezen' van Jacky van den Dikkenberg kunnen rechtenstudenten oefenen in het zoeken, analyseren en parafraseren van informatie in allerlei juridische teksten. Er is een begeleidende website met extra oefenmateriaal.

Recht lezen 2 – Samenvatten is een uitgave van Coutinho en kost € 26,- (ingenaaid, 256 blz.). ISBN 978 90 469 0464 0

Filologie

Filologie – letterlijk 'liefde voor het woord' – is de wetenschap die zich bezighoudt met de studie van teksten uit het verleden. Een filoloog bestudeert de taal- en letterkunde van volkeren aan de hand van beschikbare geschriften en in samenhang met de cultuurgeschiedenis van een volk. In de negentiende eeuw kwam de filologie in een stroomversnelling terecht die leidde tot differentiatie en specialisatie richting taalkunde, letterkunde dan wel (cultuur)geschiedenis. De Engelstalige en vrij specialistische bundel *The Practice*

of Philology in the Nineteenth-Century Netherlands gaat in tien artikelen van Nederlandse wetenschappers in op de oorzaken en gevolgen van die differentiatie in verschillende deelgebieden van de filologie.

The Practice of Philology in the Nineteenth-Century Netherlands, onder redactie van Ton van Kalmthout en Huib Zuidervlaart, is een uitgave van Amsterdam University Press en kost € 79,- (gebonden, 258 blz.). ISBN 978 90 8964 591 3

Woorden met een verhaal

Taalpublicisten Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar stelden een boekje samen met 'woorden met een verhaal', meestal woorden met een opmerkelijke herkomst, zoals het woord *maarschalk*, dat vroeger 'stal-knecht' betekende. Het boekje heeft dezelfde opzet als *Waar komt pindakaas vandaan?*, een uitgave van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) en het Genootschap Onze Taal uit 2013.

Waarom is een witte neushoorn grijs (en een zwarte ook)? is een uitgave van Van Dale en kost € 10,- (gelijmd, 127 blz.). ISBN 978 94 6077 236 8

En verder

- *Zakelijk Frans – Efficiënt communiceren met je handelspartner* van Caroline Verstraeten. Training mondelinge taalvaardigheid Frans voor zakelijke communicatie, met drie uur online luisteroefeningen. Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum, € 34,90 (gelijmd, 272 blz.). ISBN 978 90 00 34068 2
- *Zo word je een geweldige dichter* van Ellen Deckwitz. Inzichten en instrumenten waarmee beginnende én gevorderde dichters hun werk kunnen verbeteren. Atlas Contact, € 12,99 (gelijmd, 128 blz.). ISBN 978 90 457 0607 8

Illustraties: Josje van Koppen

Waarom heet een kapsalon 'kapsalon'?

Heb jij weleens een kapsalon gegeten? Dat is een bak met friet. En daarbovenop ligt vlees, gesmolten kaas en salade. Ai, ai, ai ... heel ongezond zo allemaal bij elkaar! Maar waar komt die rare naam van de kapsalon eigenlijk vandaan?

Het gerecht is bedacht in 2003. De eigenaar van een Rotterdamse kapperszaak kon niet kiezen wat hij wilde bestellen bij de shoarmazaak. Alleen shoarma? Of friet? Toen vroeg hij bij de snackbar: 'Kan het niet allemaal in één bakje?' Dat kon, en hij vond het heerlijk!

Hij bestelde het steeds vaker. Maar als een collega het voor hem moest halen, was het lastig in de shoarmazaak uit te leggen wat de bedoeling was. 'Zeg maar dat je van de kapsalon komt, dan weten ze het wel', zei de kapper. En zo was de naam *kapsalon* geboren.

Post

Marit houdt van schrijven en heeft een goede tip.

Mijn naam is Marit en ik woon in Breukelen. Ik vind lezen en schrijven superleuk. Ik zit nu in groep 7 van de Regenboog. Later wil ik graag schrijver of journalist worden en boeken schrijven of stukjes voor de krant. Toen ik een tijdje geleden een advertentie zag voor medewerker bij de plaatselijke boekhandel, heb ik meteen een brief geschreven. Nu ben ik daar recensent en dat raad ik kinderen die van lezen houden aan. Ga naar de boekhandel of schrijf een brief want je weet maar nooit. Je mag dan de boeken lezen die nog niet uit zijn.

Marit verdient hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil je zelf ook iets schrijven over woorden, zinnen of het Nederlands? Stuur dan een e-mail naar taaltje@onzetaal.nl. Stuur je wel je adres, je leeftijd en een foto mee? Dank je wel!

MOP

'Wat is jouw achternaam?', vraagt de juf aan Olek.
'Zshernotski-Scymbwwckuck', antwoordt hij.
'Hoe schrijf je dat?', vraagt de juf.
Olek: 'Met een streepje ertussen, juf!'

kids week TAALNIEUWS

Kunnen apen praten?

Onderzoekers wisten het lange tijd heel zeker: apen kunnen niet praten. Maar na nieuw Amerikaans onderzoek is er nu twijfel. Gorilla Koko lijkt klaar te zijn voor haar eerste woordjes.

Oké, hele verhalen moet je niet verwachten, maar Amerikaanse onderzoekers van de universiteit van Wisconsin-Madison weten zeker dat gorilla Koko tot praten in staat is. Jarenlang hebben ze filmpjes van haar bestudeerd. Koko leeft al ruim veertig jaar tussen wetenschappers en is inmiddels een kei in gebarentaal. De Amerikanen ontdekten dat de aap al zó veel controle heeft over haar ademhaling en haar kreten dat ze daar bewust trucjes mee kan uithalen. Op de blokfluit spelen bijvoorbeeld en net doen of ze hoest of haar neus snuit. Als je dat kunt leren én op commando kunt uitvoeren, dan zou het volgens de onderzoekers ook mogelijk moeten zijn voor gorilla's om te leren praten. Kom op, Koko: 'ko-ko.' Je kunt het!

Kidsweek is een échte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Gorilla Koko

Foto: The Gorilla Foundation

Ruggespraak

Duitse mannen (24 procent) vinden windmolens lelijker dan vrouwen (13 procent).

De Volkskrant

Het gezin woont al vijftien jaar in Nederland. Márcia was drie toen ze kwam en stond op het punt te beginnen aan een studie rechten.

Trouw

De woning is uitgerust met een stoeltjeslift

Woningnet.nl

Man (100) werkt twee indringers met babbeltruc het huis uit

De Telegraaf op Twitter

Boerin Bertie hangt zichzelf op in museum

Boer zoekt Vrouw candidate Bertie Steur uit Renesse mocht zichzelf donderdagmiddag ophangen aan een wand met silhouetportretjes.

Omroep Zeeland

Ook vissen of honden laten zwemmen wordt afgeraden.

RTV Drenthe over botulisme in een waterplas

Amsterdam wil Intech-medewerkers Noord-Zuidlijn laten afmaken

Nu.nl

Rest nog de vraag of de zoektocht naar Nederlandsheid op zichzelf óók weer typisch Nederlands is. Dat blijkt niet het geval. “Je komt het fenomeen tegenwoordig in veel landen van Europa tegen”, zegt de etnologue.

Trouw

Mentorproject Drechtsteden helpt ondernemers in de problemen.

Lifestyle Dordrecht

Geen mentaliteit van 9 tot 5 uur

Functie-eis vacature in *De Waalwijker*

Daar hield de presentator zes gebroken ribben, een gebroken schouderblad en een sleutelbeen aan over.

De Telegraaf over verkeersongeluk Gordon

Het Pannenkoekenhuis in Spijkenisse is ter ziele. Op het restaurant aan het Havenplein is beslag gelegd.

AD

Rijksmuseum dicht bij aankoop van twee Rembrandt-schilderijen

Het Financieel Dagblad